

Laos - Cambodja

aantekeningen bij een rondreis

maart 2013

Vrijdag 1 maart 2013 - Chiang Mai - “aankomen”

Na aankomst in het hotel in de stad Chiang Mai, zo tegen het middaguur, gaan we direct op tempel-excursie met een kleine “van”. Slechts negen van de in totaal elf reizigers stappen in, de rest gaat zich op andere wijze vermaken. Op het programma staan vier tempels, onder andere: Wat Chedi Luang, Wat Pien Dloe en Wat Pha Chao Mengrai. Al deze tempels liggen binnen de ommuurde oude stad. We hebben nog geen officiële gids en begeleidster Maria mag niet gidsen. Het eerste wat opvalt zijn de moderne monniken, velen lopen in hun oranje gewaad met een GSM in de hand. Bij het eerste Wat dat op het programma staat, is er op het tempelcomplex ook een hoek waar de monniken een spreekuur houden. Je kunt daar met ze spreken over alle mogelijke onderwerpen, of zoals het bord “chat with the monks” suggereert, over het Boeddhisme, religie en levensovertuiging.

Al bij de eerste tempel tijdens dit middag-programma, ontdek ik dat ik verkeerd schoeisel aangetrokken heb, ik had beter de slippers aan kunnen trekken, in plaats van de bergschoenen. Ontelbare keren moet ik deze middag de schoenen uit- en aan- trekken bij het bezoek aan de tempels, de komende weken zullen er nog vele tempels en stoepa's volgen.

Om de reis goed te starten, stelt reisbegeleidster Maria een gezamenlijk welkomst diner voor. Op haar voorstel om naar restaurant “Riverside” te gaan hebben we geen tegenvoorstellen. Wij zijn hier voor het eerst en zij is hier tenslotte vaker geweest. We wandelen na het vallen van de avond er heen, steken met één van de vele bruggen een rivier over en komen bij het aan de rivier gelegen “Riverside”. Het is een druk bezocht restaurant met vele tafels binnen en buiten. Tijdens het eten wordt mijn kamergenoot Jack enigszins onwel. Oorzaak misschien de warmte of de vermoeidheid van de reis? We besluiten het diner wat eerder en samen met Jack loop ik naar het hotel terug, terwijl de rest van de groep onder leiding van Maria nog naar een “avondmarktje” gestuurd wordt. Bij een “Seven-Eleven” kopen Jack en ik vast wat flessen water om ons te wapenen tegen de uitdroging in dit tropische land.

Zaterdag 2 maart 2013 – Van Chiang Mai naar Chiang Khong

's Morgens voordat we doorreizen naar Chiang Khong, maken we eerst een vroege excursie naar de berg Doi Suthep met een hoogte van 1685 meter. Hier is een tempel gebouwd, waarvan de huidige locatie is aangewezen door een olifant. Volgens de legende was de droomwens van de toenmalig koning een tempel te bouwen die de mooiste van Thailand zou moeten worden. De olifant werd vrijgelaten en daar waar de olifant heen zou lopen en zou stoppen, daar moest de tempel gebouwd worden. De olifant beklom de top van de berg, trompetterde drie maal en viel toen dood neer. Op die plek werd uiteindelijk de tempel gebouwd. Toen een nauwelijks te bereiken plek, nu bereikbaar via een goede asfaltweg die zich langs de berg omhoog slingert. Vanaf de parkeerplaats voert dan nog een trap met 294 treden naar de tempel. Gids Jo-Jo heeft last van zijn knie en kiest daarom voor de kabelbaan naar boven, in plaats van de trap.

Onder aan die trap en op de parkeerplaats staan de vele stalletjes met vers fruit en souvenirs al klaar om de busladingen met toeristen af te leiden. Op de trap vinden we jonge kinderen die in hun fraaie kleurige kleding graag door de toeristen op de foto gezet willen worden met een leuk bedrag in Baht als vergoeding. De moeders kijken vanachter een muurtje oplettende toe.

Boven staat inderdaad een standbeeld van een witte olifant en een opschrift waarin de legende verhaald wordt. Ik trek de schoenen uit en loop een rondje door de sim van de tempel. Omdat er nog voldoende tijd over is tot aan de afgesproken vertrektijd maak ik een rondje over het tempelterrein met zijn bijgebouwen. Als ik de toiletten bezoek, blijkt dat ik ook daar de schoenen uit moet trekken en over moet stappen in klaar staande slippers.

Het wordt een redelijke lange reis naar de volgende plaats Chiang Khong, nog steeds in Thailand. De lange rit van 10 uur tot 19 uur in de avond wordt onderbroken door interessante stops. De eerste stop na een paar uur rijden is bij een bedrijf waar men cashewnoten verbouwd, pelt en verkoopt. Tijdens de demonstratie waarbij de cashewnoot uit de vrucht wordt gehaald, verbazen we ons over de hoeveelheid werk dat voor iedere noot nodig is. Er is wel een lawaaiige machine die de noot en de velletjes uitspuugt, maar het gaat langzaam. En dan zit er bij de bak waar zo elke tien seconde een noot in valt nog een mevrouw op een krukje met de hand de noten en velletjes van elkaar te scheiden. Nu begrijpen we waarom cashewnoten duurder zijn dan pinda's. In het bijbehorende winkeltje schenken ze goede koffie en ze verkopen natuurlijk cashewnoten.

Rond lunchtijd bereiken we de witte tempel Wat Rong Khum, gebouwd door de kunstenaar Chalermchai Kositpipat. De bouw begon in 1996 en is naar verwachting pas klaar in 2070. Vol verbazing kijk je naar dit stralend witte bouwwerk met een ontelbaar aantal kleine ingelegde spiegeltjes. De loopbrug naar de tempel lijkt al uit een sprookje afkomstig te zijn. Als je vanaf de brug, die naar de witte tempel gaat, naar beneden kijkt zie je geen water, maar

handen en andere figuren met minieme details die je pas allemaal zult zien na langdurige bestudering. Binnen in de witte tempel mag je de muurschilderingen niet missen. Vooral de kleurige achterwand met zijn afbeeldingen die een bonte mix lijken te zijn tussen de actualiteit van de wereldpolitiek, science fiction en de showwereld is een must om te zien. Als je maar lang genoeg kijkt herken je afbeeldingen van Elvis Presley tot aan President Bush. Er wordt nog steeds aan gewerkt, getuige de schilder die in werktenue komt aanlopen met kwasten en een verfpallet. Behalve die witte tempel staan er op het terrein nog meer gebouwen allen in het wit en versierd met spiegeltjes. Zouden dat ook kunststukken zijn; of is het kitsch met diepgang? Interessant is het om te zien dat men in een hoek van het terrein de laatste handen legt aan de versiering van weer een nieuwe tempel of kunstzinnig gebouwtje. Een tiental medewerkers is geduldig bezig de laatste spiegeltjes in te witte pleisterwerk te plakken. Ieder stukje spiegel met een oppervlakte van een vierkante centimeter wordt uitgemeten en met een glassnijder uitgesneden, waarna een collega die zorgvuldig vast lijmt.

De laatste stop voordat we de stad Chiang Khong bereiken, is een openluchtmuseum waar een viertal volkenstammen gevestigd zijn. Deze volkeren woonden eerst in onbereikbare bergstreken. Op verzoek hebben een aantal zich opnieuw gevestigd in het openluchtmuseum. Gids Jo-Jo leidt ons langs de stammen waarvan twee van de stammen sprekende namen hebben als: 'long necks' en 'long ears'. Zoals de naam al doet vermoeden, dragen de dames bij de 'long necks' een stapel glimmende metalen ringen rond de nek. Hiermee streven ze naar het schoonheidsideaal om zo lang mogelijke nekken

te hebben. De ringen worden al op jonge leeftijd gedragen rond de nek en als men ouder wordt krijgt men meer ringen en lijkt de nek langer. Er wordt verteld dat het niet mogelijk is om de ringen later te verwijderen. Bij de stam de 'long ears' worden door de dames kolossale gouden ringen aan de oren gedragen, waardoor men lange oorrellen krijgt. Op verzoek geven de eerste twee stammen die we bezoeken een korte zang- en dansvoorstelling. Wel meteen afrekenen door middel van een donatie in de bus met "tips",

In het stadje Chiang Khong is verder weinig te beleven, of we krijgen daar weinig gelegenheid voor. We blijven eten in het hotelrestaurant met uitzicht op de nu donkere Mekongrivier. Aan de overkant van de rivier schitteren de lichtjes van het land Laos. Aan de tafels in het restaurant vullen we onder leiding van Maria alvast de douaneformulieren in, zodat de grensovergang naar Laos morgen soepel kan verlopen. Na deze invuloefening ga ik samen met Jack kijken of er ergens buiten het hotel nog ergens goede koffie te verkrijgen is. De straat die bij aankomst en bij daglicht nog levendig leek, schijnt nu uitgestorven. Binnen het zelfde blok als het hotel vinden we een kleine koffiebar waar uitstekende cappuccino geserveerd wordt.

Zondag 3 maart 2013 – Van Chiang Khong naar Laos

Met busjes van het hotel rijden we het korte ritje naar de grenspost aan de oever van de Mekongrivier. Het uitstempelen bij de douane van Thailand gaat snel. Voor de korte oversteek van de Mekongrivier liggen de lange boten in grote aantallen klaar. Alle bagage gaat met hulp van sjouwers in de ene boot en wij passen met z'n twaalfen in een andere. Twee aan twee nemen we met opgetrokken knieën plaats op de bankjes. Aan de andere oever van de grensplaats Huay Xai, staat gids San ons al op te wachten met een bordje 'Djoser'. Dankzij de al ingevulde formulieren gaat het voorspoedig met de aanvraag van het visum voor Laos. Het is chaotisch druk bij de twee loketjes waar na inlevering van \$36 steeds weer een volgend paspoort voorzien van visum uitkomt. Onder leiding van San is de bagage door dragers al naar de kruising op de hoofdstraat getransporteerd. Op voorstel van Maria leggen we eerst aan bij het koffiewinkeltje op die hoek, aan de overkant is een pin-automaat. Die dichtstbijzijnde ATM weigert op mijn bankpas. Als troost krijg ik van Olga een tijdelijke lening van 50000 Kip. Dan maar de volgende ATM proberen een paar honderd meter verder op. Die heeft een 'Maestro logo' en keert wel 1000000 Kip uit in briefjes van 20000.

Tuk-tuk chauffeurs laden de bagage op het dak van hun twee voertuigen voor een korte rit naar de andere haven, daar waar de nationale boten aanmeren. Die boot waar we de komende twee dagen over de Mekongrivier zullen varen valt erg mee. Comfortabele zithoekjes met een tafeltje en twee toiletten achterin. De schoenen moeten we aan boord direct uittrekken en op de sokken over de glanzende houten vloer zoeken we een comfortabele plaats. Het achterstuk van de boot is het woondomein van de kapitein en zijn vrouw. Zij verzorgt de warme lunch, zwabbert regelmatig het dek en lacht nooit. Hij bestuurt de boot en kijkt continue zorgelijk.

Het weer is soms ook zorgelijk, donkere wolken zien we aan de hemel. Afgezien daarvan is de tocht over de Mekong rivier ontspannen. De boot vaart

gestaag door en het landschap van de rivieroever trekt voorbij. In de brede rivier liggen toch ook grote rotsblokken. Vervaarlijk steken ze boven het stromende rivierwater uit en behendig manoeuvreert de kapitein de zeker 20 meter lange boot om de gevaarlijke punten. In de privévertrekken achterin bereidt de kapiteinsvrouw ondertussen de lunch. Tegen het middaguur wordt die lunch geserveerd op de tafel die halverwege de boot in het gangpad staat opgesteld. Langs de voorbij glijdende oevers zien we de rand van het oerwoud, soms wordt de groene muur opgesierd met het zicht op buffels of olifanten die door hun begeleiders aan het werk gezet worden. Zo zien we olifanten boomstammen uit de rivier optillen met de slurf en de oeverhelling op transporteren.

Als de verveling dreigt toe te slaan, stoppen we bij een dorpje langs de oever. Volgens onze gids San is dit een typisch Mhong dorpje en hij wijst ons op het ruwe houten bord waar de naam op staat: Ban Houe Khae. Direct bij binnenkomst in het dorp worden we opgewacht door tientallen kinderen. Volgens de gids wonen er in dit dorp 94 families en ieder gezin heeft vele kinderen. Aan geboortebeperving doet men hier nog niet want ze hebben hiervoor niet de benodigde “medicijnen”. Op een groot aantal kinderen voorbereid, heeft onze reisleidster gezorgd voor schoolschriften en pennen. Als speciaal cadeau heeft ze ook een echte voetbal meegenomen. Die bal wordt door de allerkleinsten meteen in gebruik genomen en de pennen en schriftten worden uit de handen van de uitdelers gegrist. Als we het dorpje verlaten wordt het al flink donker en voelen we al de eerste regendruppels.

Met lichte regen en onweersknallen bereiken we het overnachtingsplaatsje Pak Beng. Een oorspronkelijk klein en zeer rustig dorpje met houten huisjes hoog op de hellingen van de rivieroever. Nu is deze plaats uitgegroeid tot een toeristisch dorpje waar alle toeristen onderweg naar Luang Prabang overnachten. Langs de weg omhoog vanaf de rivier naar het originele dorp is een compleet nieuw dorp ontstaan met louter en alleen hotels, hostels, herbergen, restaurantjes en kroegen. Het is ondertussen flink harder gaan regenen en met de bagage sjouwend proberen we de weg omhoog naar ons hotel zo snel mogelijk af te leggen. Het valt op dat er erg weinig verlichting is en dat de restaurants sfeervol met kaarslicht verlicht zijn. Inderdaad door het onweer is de elektriciteit uitgevallen. Met het licht van zaklantaarns installeren we ons in het wat achteraf gelegen kleine en eenvoudige hotel. Hoe eenvoudig en slecht onderhouden het daar is, zullen we morgen bij daglicht pas zien. Snel gaan we in de hoofdstraat op zoek naar wat te eten en lopen onder zoveel mogelijk afdakjes. In het dichtstbijzijnde restaurant ontmoeten we een ober die toch wel erg veel op onze gids San lijkt. Het blijkt inderdaad zijn broer te zijn die “toevallig” in dit restaurant werkt. Na het eten is het volledig donker in het dorp en uitgestorven.

Maandag 4 maart 2013 – Van Pak Beng naar Luang Prabang

's Nachts valt er nog veel regen en 's morgens nog een paar druppels en bij het vertrek om half acht zal het droog zijn. Tot het zover is, krijgen we op de overdekte patio van het hotel een eenvoudig ontbijt met brood, gebakken ei en thee. Te voet gaan we langs de enige weg omlaag naar de oever, waar de salonboot weer wacht. De bagage wordt door dragers op een truck geladen en naar de boot gereden. Bij het instappen en het balanceren over de loopplank is het Margriet die haar fotocamera in het water laat vallen in de ruimte tussen oever en boot. “Jammer, dan maar geen foto's meer”, reageert zij gelaten. Rustig trekt de groene muur van het oerwoud aan beiden zijden weer aan ons voorbij. Het is nog steeds bewolkt en er hangt een langzaam optrekkende mist. Het is wel droog, maar ook fris en dat wordt veroorzaakt door de wind en door de snelle vaart van de salonboot. Het wordt zo koud dat ik mijn jas aantrek, dat zal de enige keer zijn tijdens deze reis.

Het wordt nu zo koud dat Maria voorstelt om te gaan stoppen bij een dorpje. Dan zijn we even uit de wind en kunnen we ons warmen in de langzaam doorbrekende zon. Bij aankomst bij één van de vele dorpjes krijgen we het toch nog even warm als we over de zandhelling naar boven moeten klauteren. Ook hier maken we onder leiding van San weer een rondje door het dorp, iets kleiner dan het vorige, want hier wonen slechts 40 gezinnen. De bewoners zijn op de komst van toeristen voorbereid en komen met hun verzameling handwerkartikelen aanrennen voor de verkoop. Meer als 5000 Kip, dus zo'n 50 cent hoeven al die polsbandjes en kledjes niet te kosten.

Op slechts nog een uur varen voordat we in Luang Prabang zullen aankomen, maken we een geplande stop bij de grotten van Pak Ou. We zijn zeker niet de enige boot die hier aanlegt en zorgzame Maria verplaatst de tassen en rugzakken die te dicht bij de open raamopeningen staan naar het midden van de boot. Die tassen zouden anders toch wel te makkelijk te grijpen zijn vanuit een naastliggende boot. Ja, die grotten zijn bekend om hun collectie van Boeddha beelden die er uitgesteld staan. Het bevalt mij er beter dan twee jaar geleden, toen ik er voor het eerst was. Dat kan ook komen omdat het nu minder druk is dan toen. Maar verder blijft het een verzameling van 4000 stoffige Boeddha beelden die slordig in de donkere en sombere grotten opgesteld staan.

De aankomst in Luang Prabang voelt aan als thuiskomen na ruim twee jaar van afwezigheid. Voor het aanleggen aan de steiger moet onze salonboot een grote draai over de rivier maken. Dat geeft een schitterend beeld over de stad die op een schiereiland ligt, bij het licht van de al dalende zon. De aankomst is aan de achterkant van het voormalig Koninklijk Paleis en nu Nationaal Museum. We nemen afscheid van de kapitein en zijn vrouw en met de bagage klimmen we de betonnen helling omhoog. Met ter plekke gecharterde tuk-tuk's maken we de rit naar het hotel. De bagage gaat op het dak van deze brommerkarretjes en onderweg herken ik direct al heel veel van mijn vorige bezoek aan deze stad.

Het hotel ligt zeer gunstige gelegen in een rustige wijk, met het stadscentrum op loopafstand. De eerste avond lopen we met Maria mee naar het stadscentrum, onderweg wijst zij ons op oriëntatiepunten en de high-lights van Luang Prabang. De wandeling gaat naar de hoofdstraat en vooral ook naar een fietsverhuurzaak. Hier zoek ik alvast een mountainbike uit en reserveer die voor de geplande fietstocht van morgenochtend. Tot slot van de wandeling vinden we allen een plaats in een restaurant zo ongeveer tegenover de fietsverhuurder. Hier probeer ik het typische Laotiaanse gerecht "laap", een sterk gekruide mix van rijst, vlees en fijngesneden groente. Bij de eerste hap al verslik ik mij in een groene peper. Als ik die kleine licht-groene dingen herken en er uit haal, ga het beter, maar ik zal niet voor een tweede keer "laap" bestellen.

Dinsdag 5 maart – Luang Prabang – fietstocht

Vanochtend staat de door Maria georganiseerde fietstocht door Luang Prabang en omgeving op het programma. Na het ontbijt wandelen we naar de fietsverhuurder en we gaan op weg. Sommige op een traditionele fiets en anderen op een mountainbike. Het verkeer rijdt hier gewoon rechts en door de rustige stad met weinig motorverkeer is het prettig fietsen. De route gaat via de hoofdstraten naar de eerste tempel van vandaag: Wat Visounrath. Onze reisleidster mag niet gidsen, daar heeft ze geen vergunning voor. Daarom blijft ze bij deze en de volgende tempels achter bij de fietsen, die hoeven dan ook niet op slot en kunnen wij op eigen gelegenheid het tempelcomplex bezoeken. Voor de informatie moeten we ons beroepen op de meegenomen boeken en reisgidsen.

De volgende tempel op de route is Wat Xieng Tong, de oudste en de mooiste volgens de boeken. Inderdaad deze tempel, met zijn kenmerkende drievoudige schuine daken die zowat tot aan de grond reiken, mag er zijn. Toch besluit ik na een klein half uur dat ik het wel gezien heb en zoek de fiets weer op, samen met Rene. Maria is reeds vooruit gegaan en hebben we afgesproken dat we haar zullen treffen op een terrasje langs de Mekong rivier.

Ik pak de fiets weer en rijd rustig langs de rivieroever van de Mekong naar het zuiden, ondertussen de vele terrassen afspeurend naar een dame die op Maria lijkt. Als eerste herken ik haar fiets en dan zie ik haar op het kleine terras met slechts drie tafeltjes. Op deze plaats schijnt men de beste koffie te serveren. De

bestelde cappuccino valt inderdaad niet tegen. Langzaam vinden ook de andere reisgenoten de weg naar deze plaats en we bestellen er nog een stuk gebak bij.

Voor de volgende stop op de fietstocht gaan we via smalle steegjes naar één van de oudste huizen van de stad. Dit houten gebouwtje op palen is nu ingericht als museum en gelegen in een rijkelijk beplante binnentuin. Binnen “moeten” we eerst de videofilm bekijken over de historie van de stad Luang Prabang. Al snel verveelt dit en ik ga op ontdekking in de rest van het huis. Op de sokken schuifel ik over de glanzend gelakte, maar krakende houten vloer door het huis. Langs de wand foto's, kleding en gebruiksvoorwerpen uit de historie. In een zij-vertrek is een slaapkamer ingericht, zodat men kan zien hoe men vroeger sliep.

De tocht vervolgt naar het landelijke buitengebied van Luang Prabang. Om de stad uit te komen als fietser moet je via de ijzeren fietsbrug de Nam Khan rivier oversteken. Voetgangers kunnen aan weerskanten via een smalle looppad langs de brug oversteken. Fietsen en brommers gaan via een smalle baan van houten planken naar de overkant. Als fietser moet je je even concentreren om netjes op de planken te blijven en niet in de ijzeren richels er naast te belanden. De eerste afslag na de brug brengt de fietser in een rustige en groene omgeving en weg van de verkeersdrukte. We fietsen achter elkaar op de zandwegen met keien en kuilen. Onderweg worden we begroet door spelende kinderen en overstekende kippen en varkens. Ook hier aan deze zijde van de rivier aan tempels geen gebrek, iedere paar honderd meter zien we een kleurige “Wat”, of minstens een richtingbord naar een “Wat”. Voor ons is het doel van het bezoek aan dit kleine gehucht met de naam Ban Phanom nog niet duidelijk. Maria weet wel duidelijk waar ze heen wil, maar weet de weg niet helemaal. Na een blik op de kaart blijkt dat we toch moeten omkeren. Als snel blijkt dat Maria de omgeving weer herkent en een plotselinge afslag naar een weggetje naar links brengt ons naar de weverij & handicraft “Simone Saa”. Dit bezoek blijkt toch uit te pakken als een verkoopdemonstratie. In dit fabriekje, gedeeltelijk in de openlucht, gebruikt men de natuurproducten van de moerbijboom. Eerst zien we een hele snelle demonstratie over het maken van geschept papier, gemaakt van de gestampte pulp van de bast van de moerbeiboom. De weverij maakt producten van zijde, gesponnen van de draad van de cocon van de moerbijrups. Het kernpunt van de rondleiding lijkt toch wel het bezoek aan de winkel te zijn, met de producten van geschept papier en de swahls en kleden van zijde. Vooral de dames komen met volle tassen naar buiten. Het einde van het bezoek aan de handicraft shop is ook het einde van de door Maria

georganiseerde fietstocht.

De tijd loopt tegen het middaguur en we vertrekken met de fiets terug naar het centrum van Luang Prabang, nogmaals over de smalle plankjes van de fietsbrug. Aan de andere zijde van de brug gaan we ieder ons eigen weg. Sommige willen terug naar het hotel, anderen willen lunchen en omdat er ook de mogelijkheid is om de fiets nog tot het einde van de middag te houden kies ik daarvoor. Ik fiets nog verder door de stad en besteed de tijd onder andere aan het verkrijgen van extra Kippen en het vinden van een ATM die mijn bankpas accepteert. Voor een lichte lunch ga ik naar de Joma voor een stuk taart met een grote mok thee.

De middag besteed ik aan het bezoek van één van de vele tempels in het centrum die ik nog niet gezien had: Wat Mai. Tegen de avond staat het beklimmen van de berg Phu Si op het programma. Op de top van die berg die midden in de stad ligt, is een fraai kerkje gebouwd en met zonsondergang zou je een fraai uitzicht over de stad en zijn omgeving hebben. Als ik de eerste trappen langs de berghelling ga beklimmen, wordt het al behoorlijk schemerig. Heel slim heeft men de kaartverkoop halverwege de berghelling gesitueerd. Als ik uiteindelijk na het beklimmen van de honderden traptreden, boven uithijg is het al zo donker dat van een zonsondergang geen sprake meer is. Hangend over de railing bij het kerkje zie ik wel de vele lampjes uit de stad en de vele kramen van de nachtmarkt. Samen met stadsgeluiden kringelt ook de geur van de vele eetkramen op de nachtmarkt omhoog. Na een rondje om de witte kerk op de top van de berg, besluit ik dat het beter is om af te dalen. Het is al flink donker en de afdaling via de honderden smalle en steile traptreden die je niet meer ziet blijkt een gevaarlijke onderneming. Voet voor voet en voorzichtig de treden aftastend kom ik veilig beneden. Na het nemen van de laatste traprede sta je direct op de nachtmarkt die met zijn kramen de hele breedte van de hoofdstraat bezet.

Mijn plan voor vanavond is om te gaan eten op de "food market". Hier kun je heel goedkoop eten, voor slechts 1 euro, of zo'n 10000 Kip kun je hier een

complete maaltijd kopen, mits je inlevert op comfort. In een smal zijstraatje van de hoofdstraat heeft zich de “food market” geïnstalleerd, een verzameling tafels vol met een uitgebreide selectie van warme en koude gerechten waarmee je een bord vol kan scheppen. Het is druk en vol in het straatje, maar als je maar even belangstelling toont, dan wordt je al snel uitgenodigd om een leeg bord aan te pakken en mee te gaan naar het buffet. De schalen liggen vol en ik kies zorgvuldig wat pasta's en groentes uit die veilig lijken. De etenswaren liggen hier toch minstens al enkele uren uitgesteld in dit tropische klimaat. Bij het opscheppen is het druk en hectisch. Aan het eind van de lange tafel kun je die 10000 Kip afrekenen en nog een blikje bier of frisdrank erbij kopen. Als ik aan het afrekenen toe ben, kom ik handen te kort. Je moet je bord vasthouden, het blikje Cola, de portemonnee, op zoek naar bestek en servetten. Help, er staan alleen maar stokjes. Dan kan ik uiteindelijk toch op zoek naar een vrije plaats bij de gemeenschappelijke tafels. De eerste tafel die ik uitkies blijkt een verkeerde keus, die hoort bij een andere kraamhouder, dus daar word ik direct weggestuurd. Dan maar een plekje gezocht aan de juiste kant van de steeg en ik schuif aan bij een jong stel dat er wel spraakzaam uitziet. Dan pas valt het mij op dat ik mijn blikje Cola ben vergeten mee te nemen. Het gaat mij te ver om het in de drukte bij de voedselkraam alsnog op te eisen. Aan de gemeenschappelijke eettafel ontwikkelt zich het gebruikelijke gesprek onder reizigers, in dit geval het stel afkomstig uit Germany, zo van waar kom je vandaan, hoe lang ben je al in Luang Prabang en waar ga je daarna heen? Tijdens het eten ontdek ik dan pas dat alles wat ik uitgekozen heb vegetarisch blijkt te zijn, wat er als vlees of vis uitzag, blijkt dat niet te zijn. Daarvoor had ik toch bij één van de andere kramen moeten zijn waar de stukken vlees en complete vissen aan spiesen geregen lagen, klaar om geroosterd te worden. Het eten op deze “food market” is een bijzondere attractie die je een keer moet ervaren, zoals zoveel andere toeristen en backpackers doen. Voor toeristen met een klein budget een uitkomst, voor anderen een plek om andere toeristen te ontmoeten en contacten te leggen.

Woensdag 6 maart – Luna Prabang - “Do you have free wifi?”

Vandaag is het vroeg opstaan om de bedelceremonie van de monniken te zien. Al om 05:30 uur vertrek ik met Jack uit het hotel voor de “Munks Alm Ceremoni”. Het is nog donker als we vanuit het hotel richting de hoofdstraat lopen. Naar mate we dichterbij de hoofdstraat komen worden we steeds vaker aangeklampt door vrouwtjes die sticky-rice in een mandje willen verkopen. Jack koopt voor 10000 Kip wat rijst maar dan wel zonder mandje, dus moet er een plastic zakje gezocht worden om de rijst daar in over te scheppen. Het is nog erg rustig op de straten en we blijven maar doorlopen in de hoofdstraat in noordelijke richting tot daar waar het wat drukker is. We vragen ons af of er nog wat gaat gebeuren en hoe laat. Terwijl het langzaam licht wordt, wachten we af. We staan vlak bij één van de vele tempels, daar is de kans het grootst. Aan weerszijde van de straat staan enkele andere toeristen in afwachting houding. Andere groepjes toeristen zijn met een busje gekomen, compleet met reisleader. Blijkbaar een “all-in-pakket”, want ze zijn allen uitgerust met een kleedje, een krukje, voldoende rijst en een witte sjerp, allemaal uitgedeeld door hun reisorganisatie. Na enige wachten verschijnen de eerste monniken om de hoek. Langzaam schrijden ze voort, gekleed in hun oranje gewaden en op blote voeten. Ze dragen allen een glimmend metalen bedelnap, met een oranje riem over de schouder. Opvallend veel jonge monniken, tussen de 10 en 20 jaar en zo nu een dan een veel oudere. Het is een stille processie en zwijgend pakken ze de aangeboden rijst en andere etenswaren aan, soms een nauwelijks waarneembaar knikje als dank. Ook Jack raakt van zijn rijst af. Zo stil als ze gekomen zijn, zo stil verdwijnen ze om de volgende hoek van de muur om het tempelcomplex. De monniken lopen blijkbaar een rondje om de eigen tempel. Zodra de laatste oranje gewaden uit het zicht verdwenen zijn, verdwijnen ook de toeristen met hoge snelheid, al of niet in hun eigen busje. Waarschijnlijk naar het hotel waar het ontbijtbuffet wacht.

Jack en ik besluiten niet naar het hotel terug te gaan, maar hier in deze nu al weer verlaten hoofdstraat naar een ontbijtgelegenheid te gaan zoeken. Het valt niet mee om een restaurant te vinden dat om zeven uur al open is. Toch vinden we een ijssalon die al open is en ook croissants en koffie heeft. Het is wat behelpen met de Franse croissant al of niet gevuld met chocolade, we missen de gebakken eieren nu al. Met veel kabaal komt een groepje Engelse toeristen binnen en het allereerste waar ze naar vragen, nog in de deuropening: “Do you have free wifi?” Blijkbaar is dat belangrijker dan koffie.

Vanuit onze ontbijt-ijssalon zien we regelmatig nog jonge monniken passeren en een zijsteegje ingaan. We worden nieuwsgierig en na het afrekenen besluiten we dat steegje ook maar eens in te gaan. Zo komen we uit bij een haast verscholen liggende kleine tempel en een school voor monniken. De school is gehuisvest in twee lage gebouwen met in ieder zo'n vier klaslokalen. Het loopt tegen acht uur, blijkbaar het begin van de lessen, want de monniken komen aanlopen. De bedelnap is nu vervangen door een oranje boekentas. Langzaam lopen de klassen vol en het ziet er uit zoals iedere schoolklas met

jongeren tussen 10 en 20 jaar en uit zou kunnen zien. De leraren zijn er nog niet en er wordt in groepjes gepraat en lol gemaakt. Opvallend is het aantal smart-phones waar de jongeren mee spelen. We raken aan de praat met één van de jonge monniken die wel even tijd heeft om met ons te praten en goed Engels spreekt. Het is een novice en dus valt hij in de leeftijd tussen 11 en 19 jaar. Daarna wordt men echt monnik en dat verschil is te zien aan het feit dat dan beide schouders bedekt zijn. Als novice hoef je je maar aan 10 regels te houden, maar daarna gelden er 270 regels die je moet naleven. We leren van hem dat jongeren vaak bewust voor een aantal jaren in een klooster kiezen. Voor weinig geld krijgt men dan tijdens hun leven als monnik een goede opleiding in talen en moderne vakken. Als men dan na een aantal jaren het klooster verlaat geeft dat veel meer zekerheid op een goede baan met een goed salaris. Het valt ons op dat vele novicen en monniken een smartphone bezitten. Ja, dat klopt zegt hij, in het klooster gebruiken ze ook gewoon computers en internet. Ook alle leerboeken over het Boeddhisme zijn op internet te vinden. De leraren komen om kwart over acht en dat blijken geen monniken te zijn. De klasdeuren gaan dicht en de lessen gaan beginnen. Door het open raam kijken en luister ik even mee. Alles gaat in het Laotiaans en het gekrabbel met krijt op het groene schoolbord is voor mij onbegrijpelijk.

Verder op mijn programma staat het Koninklijk Paleis, nu in gebruik als Nationaal museum. Hier zijn strenge veiligheidsvoorschriften: tassen en camera's achterlaten in een kluisje en de schoenen uittrekken. Op de sokken ga je dan verder door de zalen met hun glanzend gelakte houten vloeren. Het is het zelfde voorgeschreven rondje dat ik bij het vorig bezoek twee jaar geleden ook maakte. Jammer vind ik het dat er vandaag zeker twee zalen gesloten zijn: de slaapkamer van de koningin blijkt gesloten en ook de zaal waar een klein, maar zeer belangrijk Boeddhabeeldje, de Pha Bang bewaard wordt blijkt gesloten. Dit keer leg ik het rondje door het Koninklijk Paleis af in 45 minuten.

Het wordt tijd voor een tweede ontbijt, want de gebakken eieren heb ik vanochtend moeten missen. Op een terrasje aan de hoofdstraat vind ik dat traditionele ontbijt. Ik werk het dagboek bij en maak plannen voor de rest van de dag. Voor deze middag ga ik de oversteek maken over de Nam Kham rivier met de bamboe brug. Maar het is vandaag erg warm, de zon schijnt volop en omdat ik weinig schaduw verwacht besluit ik eerst in een farmacie zonnecrème te gaan kopen. Het wordt factor 30, andere keus hebben ze niet.

De bamboe brug over de rivier met zijn laagstaand water en de oerwoud begroeing aan beide kanten ziet er spannend uit. Het lijkt alsof het een filmscene is in een tropisch land. Via houten trapjes klauter ik omlaag langs de rivieroever naar het begin van de hangbrug. Tot mijn verbazing is daar een loketje gebouwd van bamboe, bewoond door twee dames als brugwachters. Voor de oversteek moet je 5000 Kip betalen als bijdrage voor de familie die de brug ieder jaar opnieuw opbouwt en onderhoud. De brug is er maar zes maanden per jaar en wordt steeds weer verwijderd als het rivierwater stijgt. Te

voet de tientallen meters lange brug oversteken is een belevenis. Zacht swingt de brug heen en weer bij iedere voetstap. Links en rechts lopen touwen waaraan je je kunt vasthouden en die wat meer zekerheid geven. Als je naar beneden kijkt zie je de langzaam stromende rivier met zijn zandbanken en groene vegetaties op de droge stukken. Het is bijna jammer als je al aan de overkant bent. Daar wacht nog een klim omhoog lang een ruwe modderige trap en ook hier weer touwen waaraan je je kunt optrekken. Eenmaal boven waan je je in een tropisch oerwoud, met een ondoordringbare begroeiing, een modderig pad en de geur van vochtige humus. Dat oerwoud duurt maar kort, als je in drie minuten daar door heen bent, beland je in een compleet andere omgeving. Het dichte randje oerwoud maakt plaats voor een kale landelijke omgeving met een saaie asfaltweg. Ik loop een eindje langs die zwarte asfalt weg waarvan ik niet weet waar die heen gaat. Het is heet in de volle zon en er is hier verder niets te beleven aan de andere kant van die Nam Kham river. Daarom besluit ik terug te keren naar het centrum van Luang Prabang, maar eerst nog even swingen op de bamboe brug.

Ik besluit nogmaals de trappen van de berg Phu Si op te gaan, maar dan die andere trappen die beginnen achter de school voor monniken. Op een uitzichtpunt en daar waar ook in een grotje de voetstappen van Boeddha te vinden zijn, zit op een muurtje een jonge monnik te studeren in een boek over Engelse grammatica. Met deze monnik valt gemakkelijk een gesprek te beginnen. Hij vertelt dat hij onderwijs geeft in het Engels en met een extra bestudering van de grammatica hoopt hij zijn lessen te kunnen verbeteren. De lessen zijn niet kosteloos, als ze andere vakken dan het Boeddhisme willen leren dan moeten ze daarvoor betalen. Normaal hebben de monniken zes uur les per dag, maar nu is het voor hem ook even vrije tijd, vandaar dat hij deze plek op het muurtje gekozen heeft omdat daar een mooi uitzicht en het er "peacefull" is.

Op zoek naar nieuwe inspiratie voor de rest van deze middag wandel ik langs de Mekong rivier. Ik besluit nu eens deze rivier, de Mekong dus, over te steken. De Mekong rivier is breder en met snel stromend water, dus hier vaart regelmatig een gemotoriseerde ferry voor auto's en vrachtwagens heen en weer. Op de ferry, die opgebouwd is van aan elkaar gelaste roestige pontons, neem ik plaats op een krukje. Voor de bestuurders van de brommers en auto's en ook voor die enkele voetganger zijn er krukjes geplaatst op het dek, onder een overkapping. Zo zit ik op mijn krukje tussen vijf Laotianen die in een geanimeerd en onverstaanbaar gesprek gewikkeld zijn. Het duurt even voor de veerboot vertrekt, want hij moet wachten op een tweede vrachtwagen, geladen met cementzakken. De overvaart duurt zo'n tien minuten en aan de overzijde wordt door trekken aan kettingen de gammele oprijklep weer neergelaten. Na het te voet beklimmen van de steile en stoffige helling zie ik direct vele verkoopstalletjes met voedsel en levende vis. De sfeer is hier het tegenovergestelde als die in Luang Prabang. Door deze oversteek over de Mekong rivier ga je van asfalt naar zandweg, van netjes naar chaotisch en van

schoon naar vies. Ik loop een eindje verder over de zandweg en zie een bord met "visitor centre – 150m", Dat is interessant, dus ik loop minstens 200m verder, maar zie niets wat daar op lijkt. Wel zie ik stoffige zandwegen, half kapotte vrachtwagens zonder lampen en roestige scooters voorbij rijden. Tussen de krotbewoning staat een zeer net en nieuw stenen huis, maar de "tuin" er om heen is een puinhoop.

De bebouwing houdt op, dus ik loop terug en geen "visitor-centre" gevonden. Op de heenweg had ik al iets gezien wat op een cafetaria leek, een goede plek lijkt mij om nog even hier te zitten en het verblijft aan deze zijde van de Mekong rivier wat te rekken. Het "cafetaria" is een stel tafels en stoelen met zeildoek overdekt, dus half in de open lucht. Het lijkt er gezellig en er klinkt muziek. Ik ga zitten aan een plastic tafeltje en op een plastic stoeltje en schuif de rommel die nog op de tafel staat een beetje opzij. In de koelkast achter mij wijs ik een blikje "Fanta-ananas" aan. De drie vrouwen en twee man aan de andere tafel lachen mij toe of uit. Hun tafel staat vol met resten en visgraten van een grootse maaltijd. De grote bierfles staat leeg op tafel, de glazen gevuld en zo te zien is het niet de eerste anderhalf liter fles "Beer – Lao". De drie vrouwen zijn duidelijk dronken en hebben een rode kleur. Er komt nog een fles op tafel en er wordt met bier gegooid, naar elkaar, op de tafel en op de grond. De muziek wordt harder gezet. In de geïmproviseerde keuken, ook op een plastic tafel, wordt gekookt. Pannen staan op de keukentafel onder een morsig zeiltje en de vliegen zwermen er om heen. Ook boven mijn tafeltje zwermen de vliegen, vooral rondom de halflege potten en flessen met tafelsauzen. Mijn Fanta drink ik uit een zelf geopend blikje met een rietje. De joligheid van de Laotiaanse dronken vrouwen komt tot een eind als er één wordt meegenomen door een passerende vrachtwagenchauffeur en een andere vrouw met ondersteuning wordt afgevoerd. Tijd voor mij om ook op te stappen. Ik vraag hoeveel ik moet betalen. Het kleine meisje dat hier helpt verstaat het niet, maar begrijpt het wel. Zeggen kan ze het niet, schrijven misschien ook niet. Daarom gaat ze een voorbeeld halen: een briefje van 5000 Kip en een van 2000 Kip. Zo weet ik wat ik haar moet geven. Het bezoek aan dit "cafetaria", dat stond er tenslotte boven, was in zo verre bijzonder dat ik dronken Laotiaanse vrouwen gezien heb. Volgens de gebruiken laten de mensen in Laos zich nooit dronken in het openbaar zien.

Ik wandel terug, richting aanlegplaats van de veerboot. Dan pas zie ik het informatiebord met kaart en de daarop aangegeven wandel- en fietsroutes, met aanvaardbare afstanden tussen de 2 en 4 km tussen de dorpen. De routes gaan over de landtong die wordt gevormd door de slinger in de Mekong rivier. Geen afstanden die erg geschikt zijn om vandaag nog te gaan lopen, had ik de fiets van gisteren nog maar gehad. Deze fiets- en wandelmogelijkheden staat niet in de reisboeken en het lijkt een mooie, ongerepte landelijke omgeving in de natuur zonder andere toeristen.

Terug in het centrum van Luang Prabang, sluit ik de middag af met een cappuccino op het terras van de Joma, het is inmiddels ruim 5 uur geworden.

Het is nog te vroeg voor het avondeten, dus slenter ik nog door enkele achterafstraatjes van Luang Prabang. Rond 6 uur ontdek ik in een wat achteraf liggende tempel tientallen zingende monniken. Eindeloos lijkt hun gezang door te gaan. Na de schoenen uitgetrokken te hebben schuifel ik voorzichtig de tempel in en luister achterin, in de hurkzit, naar het monotome gezang van de monniken. Telkens als men op dreigt te houden zet een voorzanger blijkbaar een nieuwe tekst in. Weer buiten verder slenterend kom ik langs een restaurant, waar men tegen betaling van 25000 Kip extra, getuige kan zijn van een live zang- en dans voorstelling met Laotiaanse dansen en muziek. Nieuwsgierig schrijf ik mij in voor de voorstelling van acht uur.

Om acht uur kom ik daar weer terug, maar er zijn niet veel andere bezoekers. Ik word, nadat ik ook hier de schoenen heb moeten uittrekken, naar een bovenzaaltje geleid, dat met zijn inrichting Japans aandoet. Er is een podium, nog leeg, er staan traditionele Laotiaanse muziekinstrumenten opgesteld en een paar eettafels. Verder is er nog een andere man die eenzaam aan een tafel zit. Samen blijken wij de enige twee bezoekers van de voorstelling te zijn. De menukaart toont vele kleine gerechten met een keus uit verschillende soorten rijst. Ik doe een vrij willekeurige keus en het blijken later wat kleine porties te zijn. Het orkestje bestaat uit zes mensen en het groepje danseressen telt er ook zes. Ze zingen en dansen drie nummers en daartussen speelt het orkestje instrumentale Laotiaanse muziek. Het geeft een vreemd gevoel als je zowat de enige bezoeker van de zang- en dans voorstelling bent. De dames op het toneel zingen en spelen echt op jou. Aan het eind van ieder nummer moet je wel klappen, gelukkig klappen de twee man bediend personeel achterin het

zaaltje ook mee. Aan het eind kan je op de foto met de dames, maar ik moet ze teleurstellen: ik heb geen camera bij me. De dansen die de dames in de traditionele kleding die bij de dans hoort brengen:

Als eerste: Ouyphone dans, een dans voor geluk en succes

Vervolgens: Dok Champa, de dans van de nationale bloem, de Champa

Als laatste: Sonphao, de dans van de drie belangrijkste stammen: Loa, Khamu en Hmong.

De bamboe brug

Donderdag 7 maart - Van Luang Prabang naar Phonsavan

Vandaag een lange reisdag van Luang Prabang naar Phonsavan met niet zoveel bijzondere stops. Vanaf het hotel gaan we met twee tuk-tuk's en de bagage op het dak naar een plaats even buiten het centrum. Daar staat onze luxe reisbus voor de komende dagen klaar en de gids voor de komende dagen. Die gids stelt zich voor als Kamla, "zeg maar La" en het is inderdaad de zelfde gids die ik twee jaar geleden ontmoet heb. De lange rit gaat door de bergen van Laos en na enkele uren rijden maken we een koffiestop. Een paar uur later gebruiken we de lunch in een heel simpel restaurantje in een klein plaatsje op het knooppunt tussen route 7 en route 13. De warme maaltijd is hier uiterst eenvoudig, de keus is alleen uit friet noodles of friet rice, beide gemengd met wat vlees en groente. De uitbaatster zien we bezig in haar "keuken", alle pannen staan op de grond en ze kookt op een gasstelletje dat ook op de grond staat. De vrouw zit er bij op een krukje. Maar het laat weer zien dat je ook met eenvoudige middelen een smakelijke maaltijd kan bereiden.

Pas na enkele uren stoppen we weer in een gehuchtje gelegen in een bocht van de smalle asfaltweg en daar waar die weg ook een snel stromend riviertje kruist. Het cafeetje waar we binnen gaan, is haast naast de brug gebouwd en staat op de rivieroever. Om het hoogteverschil te overbruggen staat het café gedeeltelijk op palen. Als we vanaf die brug naar beneden kijken, zien we dat die rivier en zijn bedding ook gebruikt wordt als vuilstortplaats.

Vlak voor de officiële sluitingstijd van vijf uur bereiken we het doel van vandaag: "de vlakte der kruiken", oftewel "Plains des Jarres". In de omgeving van Phonsavan ligt een mysterieuze vlakte van 30 bij 30km, met schijnbaar lukraak verspreid reusachtige stenen kruiken van onbekende herkomst. De Fransen noemden het gebied Plaine des jarres, Vlakte der kruiken.

Gids Kamla geeft bij de kruiken een korte uitleg, maar ook hij kan niet verklaren wat het doel van de kruiken is en ook niet waarom ze hier staan. Op vragen over de steensoort en het feit dat die steensoort niet in deze omgeving voorkomt kan hij niet bevredigend antwoorden. Zal het mysterie van de Vlake der Kruiken altijd blijven voortbestaan? Des te indrukwekkender is het bezoek aan de grot waar in de tijd van de koude oorlog tussen 1964 en 1973, tientallen mensen schuilden voor de bombardementen van de Amerikanen. Eén van die bommen werd fataal en boorde zich door het dak van de grot en ontplofte in die grot. Geen van de mensen die daar aanwezig waren heeft het overleefd. De wanden van de grot zijn nog steeds zwart geblakerd door de explosie.

Na het bezoek aan de Plains des Jarres rijdt de bus enkele kilometers terug naar de plaats Phosavan om ons af te zetten in het hotel. Het is zowat het enige hotel dat deze plaats heeft en zeer "basic" ingericht. We moeten ons nog enigszins haasten voor het bezoek aan de vertoning van de film "Bombies" in het gebouw van de MAG en dat staat voor de Mine Advisory Group. Twee jaar geleden heb ik die film daar toen ook gezien maar dan op een kleinbeeld TV. Nu staat er in de kelder een luxe wide-screen LCD TV, ook daarop is men vooruit gegaan. De aangrijpende film gaat over de on-ontplofte mijnen en explosieven die nog steeds gevonden worden als gevolg van de bombardementen in de jaren 1964 tot 1973. Ieder on-ontploft explosief is een groot gevaar, maar de explosieven die zijn gevallen op landbouwgrond veroorzaken de meeste slachtoffers. Jaarlijks vallen er nog te veel doden en gewonden door onzichtbare bommen die ontploffen door het bewerken van de grond of kinderen die ze vinden en er mee gaan spelen.

Ik heb belangstelling voor een kopie van de film, maar alle DVD's zijn net uitverkocht. Omdat we de volgende ochtend al heel vroeg moeten vertrekken, is de enige oplossing dat ik hun, zojuist gedraaide exemplaar, mee krijg tegen betaling van 35 dollar. Voor de vertoning voor morgenavond regelen ze wel een andere kopie. Na afloop van de vertoning eten we met een gedeelte van de groep in een restaurant aan de andere kant van de straat dat heel toepasselijk "Craters" heet. In het interieur zijn de omhulsels en onderdelen van bommen verwerkt.

Vrijdag 8 maart - Van Phonsavan naar Vang Vieng

Vandaag een minstens zo lange reisdag als gisteren. We gaan naar Vang Vieng en moeten eerst een heel stuk van de route terug, precies terug naar het plaatsje waar we gisteren lunchte, dus naar het knooppunt van route 7 en route 13. Een hele lange omweg van een hele dag, alleen maar om de Vlakte der Kruiken te bezoeken. Alleen reisorganisatie Djoser doet dit en dat maakt Djoser uniek volgens reisbegeleidster Maria.

Voordat we echt op weg gaan, krijgen we eerst nog een kleine excursie naar de overdekte markt van het stadje Phonsavan. Dat is misschien nodig om de algemene indruk van Phonsavan wat te verbeteren, want dit is echt één van de saaiste steden die we tot nu toe gezien hebben. Het heeft geen bijzondere hoogtepunten, er is geen gezellig centrum en de hoofdstraat is rommelig en stoffig. De overdekte markt is gevestigd in een simpele stalen hal met een golfplaten dak en men verkoopt er voornamelijk groente en vruchten. Gids Kamla maakt met ons een rondje langs de kramen en geeft uitleg over de producten en het gebruik. De kraamhouders vinden het geen probleem als Kamla zo nu en dan een vrucht uit de schalen pakt en die open pelt om ons te laten zien wat er in zit. Zo zien we nogmaals de "morning glory", een groente dus, koolsoorten, groene bonen en aubergine. Dan realiseer je je dat je soms wel weet hoe het er op je bord uitziet maar niet hoe de groente in het echt groeit. Bijzonder dingen zien we ook, zoals rotan, niet om stoelen van te maken, maar een zachtere soort die bedoeld is om te eten. Of wat denk je van miere-eieren, of de huid van een buffel, of gefermenteerde vis. Deze hal is vol van vreemde en soms ook bekende geuren. Maar toch is het fijn dat we na een half uurtje op deze markt weer verder kunnen, weg uit deze sombere stad.

Zoals gezegd gaat het eerste deel van de route terug over de weg van gisteren. Dus we maken een koffiestop bij het dorpje aan de rivier, daar waar de weg nu een scherpe bocht naar rechts maakt en met een betonnen brug de rivier oversteekt. De lunch gebruiken we niet in het plaatsje op de kruising tussen route 7 en 13, maar enkele kilometers verderop. Nog even een stop op een mooi uitzichtspunt, waar je in de bergvalleien kunt kijken en de weg die je net afgelegd hebt langs de berghelling ziet slingeren. Verder stoppen we enkele uren later nog bij een Khmer dorpje langs de weg. Ook hier bamboe huisjes op palen. Er wonen zo'n 200 mensen in dit dorp, maar slechts 20 gezinnen. Dus dat betekent ook hier weer dat men veel kinderen heeft. Wat ook meetelt voor de grootte van het huis is dat soms de ouders

er ook nog bij inwonen. Kamla wijst ons heel trots op een blauw bordje op één van de huisjes waar keurig het postadres op staat aangegeven. Als we dan proberen zo'n zelfde bord op de andere huizen te ontdekken, dan lukt dat niet. Misschien was Kamla toch iets te optimistisch met al zijn informatie. Iemand stelt nog de goede vraag waarom de huizen geen schoorstenen hebben, er wordt toch immers binnen gekookt? Het antwoord is dat men accepteert dat binnenshuis de muren zwart worden van de rook.

Het enige spannende van vandaag is een pechgeval met de bus. Als we rustig rijden en zowat in slaap gedommeld zijn, worden we opgeschrikt door een knal ergens achter uit de bus en dan een hoop gesis. De chauffeur parkeert meteen langs de weg en doet de voordeur open. Als ik achterom kijk, dan zie ik grote grijze wolken achter uit de bus komen. Die wolken met stoom of rook verspreiden zich dan wel buiten, maar ik neem geen risico en sprint de bus uit met rugzak. Een bus in brand wil je niet echt van te dichtbij meemaken. Andere reizigers reageren wat trager en vragen: "moeten we er uit dan?". De chauffeur heeft het motorcompartiment al open gedaan en ontdekt een geknapte slang van de airco. De stoom of stofwolken lossen al op en we kunnen verder, maar dan zonder airco en alleen met de "fan".

Het is erg warm in de bus geworden en daarom zijn we blij met de volgende stop. Dit keer bij een marktje langs de weg waar men voornamelijk dieren verkoopt. We zien levende dieren in kooitjes die wij alleen kennen uit de dierentuin of in het wild. Zo zien we vogeltjes, vossen, papegaaien, mollen en krabben. Deze handel is niet helemaal legaal, want sommige kooitjes zijn overdekt met een doek, of de doek gaat er snel overheen als we langs komen. Gids Kamla raadt aan om daar dan ook geen foto's van te maken. Dan verkoopt men er ook nog gewone zaken, zoals flessen sterke drank, soms met kruiden, of een klein reptiel op de bodem van de fles. Aan het eind van de rij kramen staan er gelukkig ook nog een paar koelkasten met het opschrift Coca-Cola.

Laat in de middag bereiken we dan het doel voor vandaag: de plaats Vang Vieng. Het blijkt een soort Valkenburg aan de rivier te zijn, met voornamelijk jeugdige toeristen. Hier kan je je vermaken met de speciale attracties van Vang Vieng, zoals river-tubing, karting, bicycle-riding en ballonvaart. Dat allemaal vanuit het compacte stadscentrum met dreunende disco's en massagesalon's. Alle regels voor fatsoenlijke kleding in het openbaar heeft de jeugd hier al lang geleden losgelaten. Na de incheck in het hotel gaan Jack en ik direct op verkenning in het centrum met z'n twee straten en een pleintje. Het valt op dat de meeste terrassen geen stoelen hebben maar loungebanken. Na de eerste verkenning zijn we toe aan een verfrissing en komen terecht in een openlucht loungecafé aan de rivier. Liggend op kussens en met de tafel op aangepaste, lage, hoogte kunnen we de bedrijvigheid op de rivier goed bekijken. Nu zien we hoe het river-tubbing in z'n werk gaat. Met een vrachtwagen worden de 'tubbers' enkele kilometers stroomopwaarts bij de rivier afgezet met alleen een opgeblazen zwarte band. Hangend in die autoband drijft men met de stroom

van de rivier naar het centrum. Rondom dit spektakel zijn er meer attracties zoals kanoen, kajakken en hangbruggen over de rivier, veel muziek en natuurlijk ook horeca om ook van binnen nat te worden. Vanaf onze loungeset kunnen we dit festijn goed observeren en ons verbazen.

Voor het avondeten vinden we een plaats in een half overdekt restaurant op de hoek van één van de hoofdstraten. Ook hier voornamelijk loungebanken, maar gelukkig zijn er ook nog enkele plaatsen beschikbaar aan een gewone tafel en stoelen. Als we om ons heen kijken, dan is naast het jeugdig publiek, er een meerderheid van Chinese bezoekers. Als we nog verder kijken, dan zien een paar tafels verder ook nog een paar reizigers van onze groep, die ook nog een plaats aan een tafel hebben kunnen vinden. We sluiten deze dag af met nog een laatste koffie in de beste koffiebar, annex bakkerij in dit stadje, volgens Maria. Inderdaad de cappuccino is hier best goed.

Hotel in Vang Vieng

Zaterdag 9 maart - Van Vang Vieng naar Vientiane

Bij het ontbijt vanochtend in het hotel in Vang Vieng ziet het rood en blauw. In het hotel blijken tientallen Laotiaanse medewerkers van de "Lao Oil Company" te logeren, ze zijn allemaal gekleed in hun bedrijfshirt in de kleuren rood en blauw en de naam van het bedrijf in niet te missen letters. Duidelijk een bedrijfsuitje, want even later maken ze een groepsfoto met een spandoek met de tekst "away day 2013". Het hotel heeft heel duidelijk het ontbijtmenu op hun aanwezigheid aangepast, op het buffet staan voornamelijk rijst en noodles. Naar het brood en toast moet ik heel lang zoeken.

Voordat we uit Vang Vieng vertrekken, maken we deze ochtend nog twee excursies. Eerst naar de grotten en daarna nog een boottocht naar een eco-farm. Met een minibusje worden we 's morgen opgehaald en naar het Vang Vieng Resort gebracht, een ritje van een paar minuten. Een korte wandeling door een parklandschap brengt ons naar de ingang van de Nam Chang grot. We zijn zeker niet de enige, ook Laotiaanse toeristen maken de trip naar de grot maar dan voornamelijk met religieuze redenen. Een trap met 147 treden omhoog brengt ons naar de echte ingang van de grot. Het is een grot met enkele stalagtieten en voor de bezoeker toegankelijk gemaakt met kunstverlichting en betonnen paden. Gids Kamla geeft een summiere toelichting. Het eindpunt van de route door de grot is een heilige drum, een omlaag hangende dunne rotsplaat, die als je er op slaat een diepe donkere dreun laat horen. Volgens het gebruik moet je er driemaal met de vuist krachtig op slaan, dat zou geluk brengen. Er heeft zich inderdaad een wachtrij gevormd en ook wij sluiten achter in die rij aan. Als ik het probeer dan ervaar ik dat je echt hard moet slaan voor een krachtig geluid. Het levert mij nog lang een enigszins pijnlijke vuist op.

Op een uitkijkpunt, aan het einde van de grot, kijken we uit over de Nam Song rivier. Hier krijgen we van Kamla een verdere uitleg over het programma: we dalen zo dadelijk de 147 traptreden weer af en schepen ons in in de long-tail boten die voor ons klaar zullen liggen voor een tochtje van 40 minuten over de rivier naar de eco-farm.

Die tocht met de long-tail boot zal later blijken het leukste onderdeel van de dag te zijn. We stappen met twee personen in de lange houten boot. Verder is er dan nog de bestuurder die de buitenboordmotor bedient. De naam "long-tail" komt van de lengte van de as tussen de motor en de schroef. Omdat de rivier heel ondiep is, steekt die as met de schroef zo'n twee meter achter uit de boot. De bestuurder is continue bezig om die schroef precies op de juiste diepte in het water te steken. Niet te hoog, want dan maalt de schroef in de lucht, niet te diep want dan raakt de schroef de rivierbodem. Samen met Maria stap ik in de lage, vrolijk gekleurde boot. De rest van de groep verdeelt zich over negen andere boten. Het is een prachtige tocht over de rivier, hoewel het nog bewolkt is. We zien de scherpe bergtoppen van het Karstgebergte bestaande uit limestone voor ons. Kanoërs en kajakers komen ons tegemoet en we zwaaien

naar elkaar. Langs de rivieroever zien we bungalowparken, hangbruggen en kabelbanen over de rivier. Het water lijkt heel ondiep, het lijkt wel of er soms minder dan 50cm water onder de boot is. De tocht gaat langs stroomversnellingen en rotsen waar de tien bestuurders behendig omheen manoeuvreren. De schroeven van de boten maken geregeld flinke water fonteinen. Als de boot er achter te dichtbij is, dan worden de inzittenden echt nat. Maar de temperatuur is hoog genoeg om snel op te drogen.

Bij de startplaats voor kanoers en kajakkers is ons eindpunt. Om met droge voeten uit de boot op de grindoever te komen, tilt de boat-driver een stoeltje uit de boot, om zo een brug tussen boot, stenen en oever te vormen. De eco-farm bereiken we door het pad omhoog te volgen. We verwachten hier een rondleiding over de farm, maar krijgen eerst een shake van de vrucht van de moerbeiboom aangeboden. Die farm, zo leert de rondgang, is een leerschool voor boeren in de regio. Mij doet de uitgebreide uitleg van al die planten en vruchten, die hier in heel kleine hoeveelheden verbouwd worden, niet veel. Zo komen we langs een veldje met 'Morning Glory', een jack fruit boom, rotan en een durianboom; dat zijn die vruchten die zo stinken. Leuker vind ik het bij de geiten, het lijken wel intelligente, maar toch zeker aaibare dieren. Enigszins opgelucht voel ik mij als we weer verder kunnen. Eerst moeten we nog langs het hotel om diegene die niet meegingen op deze facultatieve excursie op te halen.

De busreis naar Vientiane duurt relatief niet zo lang, slechts vier uur. We rijden door een mooie omgeving en maken slechts twee korte stops. De eerste bij een

marktje met voornamelijk gedroogde vis. Tenslotte maken we een stop bij een benzinestation. Als lunch koop ik hier een pakje crackers.

De aankomst in de hoofdstad van Laos, dus Vientiane is aan het einde van de middag. Tot mijn verrassing verblijven we hier in een uiterst luxe hotel aan de boulevard. Twee jaar geleden dacht ik dat deze hotels buiten het budget van Djoser vielen en dat we daarom toen in een klein goedkoop hotel in een zijstraatje bivakkeerde. Nauwelijks in het hotel, of Jack en ik gaan al weer op verkenning in de stad. We lopen zomaar wat rond en komen bij een dansvoorstelling op een feestpodium op een groot plein. Het blijkt een art-competitie voor de jeugd te zijn, gesponsord door automerk Toyota. Toevallig ontdekken we ook een goede boekenwinkel, de specialiteit van Jack. Volgens hem is het aantal boekwinkels in een stad evenredig met de mate van ontwikkeling van de bevolking. Moe van het slenteren door de stad na een lange reis, zoeken we rust op een terras. We kiezen voor een kleine koffiebar, bewust die naast de Joma. Die Joma mag dan wel de naam hebben van de bekendste koffieketen, ze schenken zeker niet de beste koffie.

Toevallig komen we reisbegeleidster Maria tegen op de oprit van ons statige hotel aan de boulevard. Gedrieën besluiten we gezamenlijk te gaan eten aan de boulevard. Hier zijn de prijzen lager dan op de dure locaties in de stad, zoals die restaurants rondom de fontein, maar het is zeker net zo leuk omdat er ook veel inwoners van Vientiane komen. We kiezen voor een visrestaurant waar de verse vis op de barbecue buiten voor de deur wordt klaargemaakt. We sluiten de dag af met koffie in de hoofdstraat in een andere koffiebar, nu tegenover de Joma. Weer een gemiste kans voor Joma, want die sluit op zaterdagavond al om half negen.

Zondag 10 maart - Vientiane

Op deze vrije dag in Vientiane wil ik zoveel mogelijk van de bezienswaardigheden bezoeken die deze hoofdstad rijk is. Daarom vroeg op pad, samen met Jack. We nemen een tuk-tuk naar de verste bestemming van het lijstje voor vandaag. We betalen 40000 Kip voor een enkele reis naar Pha That Luang. Deze gouden stoepa wordt wel vaak gebruikt als het symbool voor Laos. Het is vandaag een stralend blauwe lucht en de gouden stoepa schittert in de felle zon. Deze stoepa die in de loop de eeuwen een paar keer verbouwd is, valt op door zijn hoge, gouden spits van tientallen meters hoog. Ook de basis van de stoepa oogt als zijnde van goud. Maar als je het van dichtbij bekijkt, dan is het hoogstens bladgoud en op vele plaatsen bijgewerkt met goudkleurige

verf. Volgens een goed gebruik lopen we een rondje om de stoepa, vooral in de richting van de klok. Het heersende bijgeloof zegt, dat andersom lopen ongeluk brengt. We wandelen verder over het complex en we zien onder andere de oude Bohdie boom, die volgens de beschrijvingen uit het jaar 2500 voor Christus zou stammen. In de schaduw van de boom, rondom de stam een verzameling Boeddhabeelden in hun meest verschillende houdingen.

Rechts van de gouden Pha That Luang stoepa ligt de tempel die eigenlijk mijn favoriet is. Het is een heel moderne tempel bestaande uit slechts één bouwlaag en aan drie zijden ontbreken de muren. Dus haast een half-open tempel waar de wind door heen kan waaien. Maar het meest kenmerkende vind ik de kleurrijke afbeeldingen uit het leven van Boeddha die je op het plafond, de weinige muren en boven de openingen aan drie zijden aantreft. Die

afbeeldingen zijn in tegenstelling tot die in andere tempels, heel speels en hebben wel wat weg van striptekeningen. Sommige afbeeldingen hebben wel iets komisch. Maar wat alle afbeeldingen gemeen hebben is een onderschrift met een bedrag in Laotiaanse Kip en de naam van een sponsor.

We vervolgen onze verkenning met een tuk-tuk rit naar de Patuxai. Dit gebouw valt het beste te omschrijven als een kopie van de Arc de Triomphe, zoals die in Parijs staat. Ook deze Patuxai staat op een groot plein en op je weg er heen kun je de grootse fontein en protserige plantsoenen niet missen. Zoals iedere toerist doet, beklimmen we ook de Patuxai tot en met het dak. In de hoeken van het vierkante gebouw bevinden zich de trappenhuisen. Een trap voor de omhoog gaande bezoekers en de dalende bezoekers op de trap in het andere trappenhuis. Op de tussenetages een uitgebreide collectie souvenirartikelen en prullaria die ik nog niet eens voor niets zou willen hebben. Vanaf het dak van de Patuxai heb je een goed uitzicht over het majestueuze plein onder je en op de omliggende paleizen en ministeries. De gouden spits van de Pha That Luang, op slechts enkele kilometers afstand kunnen we niet ontdekken, daarvoor is het vandaag te nevelig.

We lopen terug richting het centrum van Vientiane. Dat is niet zo plezierig met het vele verkeer in de hoofdstraten. Bovendien is het warm, zo'n 32 graden volgens de thermometer van Jack. Voor een sanitaire stop loop ik een groot en

luxue uitziend hotel binnen. Hoe groter het hotel, hoe onpersoonlijker en hoe makkelijker je daar naar het toilet kan. Bij een kruispunt zien we nog een bewijs hoe nauwgezet de politie hier werkt. Het verkeer wordt in de gaten gehouden door twee agenten in een hokje op dat drukke kruispunt. Terwijl wij netjes op groen licht wachten voordat we oversteken, zien we twee jonge dames aan komen rijden op een brommer, één van de twee draagt geen helm. Ogenblikkelijk trekt dat de aandacht van de agenten en de dames worden aangehouden en meegenomen naar het hokje. Ons licht is ondertussen groen geworden en we lopen door, eerder hadden we niet gedurfd.

Op ons programma staat nu Wat Si Saket, een beroemde tempel in het centrum. In mijn reisgids lees ik dat alle tempels gesloten zijn tussen 12 en 13 uur. Daarom besluiten we eerst te gaan lunchen in de hoofdstraat, bijvoorbeeld met een noodlesoep. Daarna zullen we alle tempels op de lijst snel kunnen afwerken, want ze liggen allemaal in het verlengde van de hoofdstraat.

Wat Si Saket: de bijzonderheid van deze tempel zijn de 6840 Boeddhabeelden die in nissen van de muur om de eigenlijke tempel geplaatst zijn. Binnen in de tempel zelf, in de “sin”, vind ik het donker en stoffig.

Wat Phra Keo: is eigenlijk geen tempel meer die als zodanig in gebruik is, maar wel als museum. Het meest opvallende vind ik de manier waarop de giften door de bezoekers hier worden achtergelaten. Behalve in de gebruikelijke collectebusjes vind je hier geld, briefjes en muntgeld, in bek van de drakenbeelden of in de handen van de vele Boeddhabeelden.

Wat Si Muang: deze tempel vind ik van vanmiddag de leukste. Er is hier veel aanloop van Laotianen voor het ontvangen van zegeningen, het brengen van offers of het doen van een wens. Buiten de sim, binnen het ommuurde tempelcomplex staan grappige beelden van draken in contrastrijke kleuren. In de entreehal van de tempel houdt een wijze monnik een spreekuur. Families prepareren hun offerschaal met oranje bloemen die wij Afrikaantjes noemen, kaarsen, bananen en ook met geldbriefjes. De rijkelijk voorziene offerschaal wordt aangeboden aan de wijze monnik als men aan de beurt is voor het spreekuur. De kaarsen en andere voorwerpen op de schaal worden aangestoken in een ritueel dat met grote vlammen gepaard gaat. Verderop in de tempel kun je een wens doen bij de “wensboeddha”, een blok graniet met de vage vorm van een boeddhabeeld moet zeven keer boven het hoofd getild worden en weer neergezet, onder het uitspreken van de wens. Om

te bewijzen dat dit een “interactieve tempel is”, hangt er ook nog een grote glanzende koperen gong en staat er een imposante drum. Op beide mag je als bezoeker naar eigen inzicht slaan met de bijbehorende houten hamer. Het levert een lang na gonzende gongslag op, of een diepe donkere tromslag.

Onze excursieschema voor vandaag is afgewerkt en Jack gaan nu ieder onze eigen weg. Ik besluit de middag met koffie en gebak bij Joma, als is het maar om af te koelen daar binnen bij de airco. Voor het avondeten hebben we om zeven uur afgesproken. Maar voor we aanschuiven bij restaurant Via-Via in de hoofdstraat, maken we nog een rondje over de avondmarkt op de boulevard. Tot het aanbod behoren uiteraard souvenirs, maar ook kledjes, shawls en dergelijken. De dag sluiten we af met koffie en zijn om half tien terug in het hotel.

Maandag 11 maart – Van Vientiane naar Savanaketh

Aan het begin van weer een lange reisdag verrast Maria ons met de mededeling dat we vandaag naar verwachting 7½ uur in de bus zullen moeten zitten, wel met drie geplande stops. Na 2½ uur rijden mogen we even de bus uit voor een stop bij een klein koffietentje in een klein stadje waarvan de naam niet helemaal duidelijk is. De lunch gebruiken we in een busstation, dat klinkt erger dan het is. Het is een groot busstation op een knooppunt en er zijn overdekte winkeltjes en fastfood restaurants. Bij het uitstappen op het busstation volgt een scheiding in de groep, diegene die stokbrood met Franse kaas willen moeten met Maria mee, als je noodles wilt dan Kamla volgen. Zo kom ik dan samen met nog drie reisgenoten terecht in een wat rommelig eethoekje midden tussen de winkels die van alles verkopen. Ik bestel mijn bordje friet noodles en pak een blikje Cola uit de koelvitrine. Ergens achterin zijn twee dames in een donkere keuken bezig, ze hebben nauwelijks licht. Mijn bordje noodles wordt geserveerd met water uit een karaf, Ik vraag mij af of dit kraanwater is, wat voor ons niet drinkbaar is, of flessenwater. Om geen risico te nemen drink ik uitsluitend uit mijn blikje. Pas later zie ik dat de karaffen water gevuld worden met mineraalwater uit flessen ergens daar in die donkere keuken.

Nadat we in totaal 7 uur gereden hebben en bijna in Savanaketh aangekomen zijn, maken we de laatste stop voor een bezoek aan That Ingham. Dit is een druk bezochte tempel, waar vele Laotianen komen. Er gelden strikte kledingsvoorschriften voornamelijk voor vrouwen, die moeten een sarong dragen, hoe netjes ze ook gekleed zijn. De tempelvoorschriften schrijven voor “traditionele kleding”. Als men die niet bij zich heeft, dan kunnen de dames die huren. Eenmaal binnen de muren van het tempelcomplex zien we de inwoners die hun offers komen brengen en hun kaarsen komen branden. Het aantal kaarsen dat ze aansteken lijkt verband te houden met hun leeftijd. Een bijzonderheid van deze tempel vind ik de gongen die je in resonantie kunt brengen met je handen. Een paar inwoners zie ik het doen: ze wrijven met een hand over het verdikte gedeelte van de cirkelvormige gong van ongeveer een meter groot. Als je dat dan in het juiste tempo doet gaat de gong uit zich zelf gonzen, een donkere lage toon die lang naklinkt. Er staat uiteraard wel een collectebusje naast.

Deze nacht verblijven we in een hotel dat van een Chinese eigenaar is. Dat is te zien aan de aankleding van binnen, die ziet er verzorgd uit. Zelfs op de badkamer hangt een telefoon. Jammer is dat de buitenzijde van het hotel er zo verwaarloosd uit ziet.

Dinsdag 12 maart – Naar het Don Kongh eiland

Een nadeel van deze reis door drie landen is dat er lange busreizen in zitten. Voor vandaag is de verwachting dat we na het vertrek om 7 uur 's morgen er tot 7 uur 's avonds over zullen doen om de bestemming Don Kongh eiland te bereiken. Al vanaf het vertrek kijken we uit naar de stops.

De eerste koffiestop moet ons weer wakker maken, een aantal reizigers zijn in de bus in slaap gevallen. We stoppen bij een overdekte uitspanning langs de weg, heel simpel met een dak van golfplaten. Hier krijgen we sterke koffie, het is eigenlijk koffieprut uit een filter vermengd met heet water. Als ik om mij heen kijk, dan lijkt het hier op de huiskamer van een familie. Er ligt een vrouw te slapen op een bank en aan een tafel zit een gezin te eten. In een hoek staat een TV aan, waarop een tekenfilm van Tom en Jerry vertoont wordt, maar niemand kijkt. Films van Tommy en Jerry zijn hier populair zoals we al vaker gezien hebben. Het bezit van een TV is in Laos heel belangrijk. Zelfs naast de meest armoedige krotjes staat een satellietshotel. De armeren hebben een grote roestige en de rijkere een kleine oranje shotel.

Betere koffie schenkt men in Pakse, dat ontdekken we tijdens de tweede stop van vandaag. In de redelijk grote stad Pakse worden we afgezet bij een bakkerij of croissanterie met de naam Sinouk waar men ook koffie serveert. Volgens de bordjes maakt deze zaak deel uit van een "Resort Plantation". Ik ga helemaal los met een grote cappuccino en stuk appelgebak. Tot onze vreugde heeft men hier ook een goed en schoon toilet met bril en papier. Enkele moedigen reizigers gaan ook nog even naar de overdekte markt. Sommige mensen kunnen niet ophouden met het doen van inkopen.

Een hoogtepunt van de reis van vandaag zal het bezoek aan Wat Phu moeten zijn, of althans wat er nog van dit tempelcomplex overgebleven is. In tegenstelling tot mijn bezoek van twee jaar geleden is er nu een nieuwe brug gebouwd naar het eiland in de Mekong rivier. Toen moesten we een omslachtige tocht per boot maken. Nu is vanuit Pakse slechts 45 minuten heen en weer 45 minuten terug met onze bus om bij Wat Phu te komen. Nieuw is ook het moderne entreegebouw en het elektrische busje om je vanaf het Vistor Centre naar de eerste promenade te brengen. Hier begint dan het bezoek aan deze Knmer ruïne. Van onze gids Na, leer ik dat de eerste gebouwen uit de 6e eeuw stammen en dat dit gebied voor het jaar 1400 eigendom van Cambodja was. Van alle vervallen gebouwen en van al die afgebrokkelde zuilen vind ik het heilige der heilige helemaal bovenaan alle trappen het meest interessant. Boven de ingang van de tempel hangt een beeltenis van

het Ramajama verhaal. Daarop zien we de drie-koppige olifant en afbeeldingen van de goden Shiva en Vishnu. De god Shiva in het midden, die kun je herkennen aan de negen armen. Maar ik tel maar acht armen. Volgens Maria is de negende arm afgebroken. Dit keer zie ik ook de heilige waterbron en de voetstappen van Boeddha, die heb ik twee jaar geleden gemist.

Het is nog een lange reis om bij het Kongh eiland te komen, daarvoor moeten we nog een paar uur in de bus zitten. Als ik uit de raampjes kijk vind ik dat het landschap behoorlijk vlak is, met naaldbomen. Daarom doet het mij aan de Veluwe denken.

Het is al donker als we bij de veerpont naar het Don Kongh eiland aankomen. Die veerpont is niets anders dan een stel aan elkaar gelaste roestige pontons, aangedreven door een duwboot. Voor de veiligheid gaan we de bus dan ook uit en die bus rijdt zonder passagiers de veerpont op. Wij persen ons op de vrije ruimte tussen de bus de andere auto's en iets dat op een reling lijkt. Het is nog steeds ontzettend warm en de chauffeurs laten hun motor draaien, dat maakt het heel benauwd op die pont. Maar nog vervelender zijn alle insecten die afkomen op het licht van de koplampen die de chauffeurs ook aan laten. In de warmte van de motoren en de stank van de uitlaatgassen meppen we de rond vliegende insecten van ons af. Ik ben blij dat ik aan de overkant de bus weer in kan stappen, maar overal kriebelt het nog van al die vliegjes en mugjes. Nog een kort stukje naar het hotel en we kunnen twee relaxdagen gaan doorbrengen op dit eiland gelegen in een verbreding van de Mekong rivier.

Maria zei nog: "allerlei leuke restaurantjes als je links het hotel uitgaat". Wat ze er niet bij zei is dat het hotel dat uit meerdere gebouwen bestaat ook meerdere uitgangen heeft. Eten in het hotel zie ik niet zo zitten, dus ik probeer als enige van de groep die leuke restaurantjes te vinden. Ik zoek links en rechts van de weg die ik op loop als ik het hotelterrein verlaat. Het is een donkere weg en nergens een lichtpuntje van een restaurant. Dan maar terug naar het hotelrestaurant waar de helft van de groep al zit en waar het ook drukkend warm, maar verlicht is. Buiten vliegen de insecten zich te pletter tegen de horren voor de ramen. Later zal blijken dat ik de verkeerde uitgang genomen heb, ik had aan de kant van de Mekong rivier moeten zijn, maar het was zo donker dat ik ook geen rivier zag.

Woensdag 13 maart – Don Khong eiland – Muang Khong

Na een goede nachtrust na de lange reis van gisteren begin ik de dag met een ontbijt op het hotelterras aan de Mekong rivier. De effecten van de warmte, de vliegen en de verwarring van gisteren zijn verdwenen. Op de landkaart bij het hotel vind ik uit dat het dorp waar we zitten Muang Khong heet en dat dit één van de grotere dorpen is. Het eiland lijkt ideaal om te fietsen en daarom reserveer ik vast een stevig uitziende mountainbike bij de hotelreceptie. Er is vanuit de groep wel wat belangstelling getoond om te gaan fietsen, maar het komt niet tot een gezamenlijke activiteit. Uiteindelijk ga ik samen met Jack en Maria een fietstocht over het eiland maken. Mijn mountainbike blijkt van redelijke kwaliteit, alleen jammer dat de versnelling het niet goed doet. We vertrekken met z'n drieën vanuit Muang Khong naar het zuiden, langs één van de stromingen van de Mekong rivier. Maria is hier vaker geweest dus die zal ons de weg wijzen. We gaan eerst over een zandpad achter de huisjes en hutjes van de bewoners langs. Langs de asfaltweg kon ook, maar dat is minder avontuurlijk. Links is de soms steil afdalende oever van de rivier en rechts het echte landleven van de bewoners in deze dorpjes. Hun houten huizen staan op palen of zijn soms gemaakt van riet en hebben daken van palmbladeren. Onder het huis scharrelen de kippen, kinderen en varkens. Het zijn vriendelijke mensen, ze roepen “sawadiei!” en wij zwaaien terug. Geregeld moeten we afstappen voor een trage koe, of een dikbuikig varken dat het pad oversteekt. Er loopt een eindje verderop een asfaltweg parallel aan dit pad, maar we kiezen voor dit zandpad.

In het uiterst zuidelijke puntje van het eiland wordt de landtong smal en zie ik links en rechts de rivier. Hier vinden we bij toeval een familie die omhulsels voor loempia's maakt. Er wordt een beslag van rijstepap gemaakt en wordt op een ronde bakplaat tot dunne ronde koeken gebakken van zo'n veertig centimeter doorsnede. Voorzichtig worden de ronde dunne vellen op gevlochten rieten matten te drogen gelegd in de zon. De zoon van de familie wast rijst in een enorme pan, nogmaals spoelen, nogmaals wassen en dan het water afgieten. De rondscharrelende kippen pikken de verdwaalde rijstkorrels op. Een oude oma zit op een houten bankje en al kauwend op betelnootjes overziet ze het geheel. Deze familie leeft in een simpele houten hut en onder een paar afdakjes. Hoge stapels hout liggen klaar om het vuur onder de bakplaat brandende te houden.

We fietsen verder en moeten even de asfaltweg oversteken. Verscholen in de rimboe vinden we nog een ommuurde Wat, een tempel dus, geheel verlaten. In een poging om toch vooral de rivieroever te blijven volgen lopen we toch vast in het oerwoud. Teveel takken tussen de ketting en spaken belemmeren het fietsen. Als we dan met de fiets aan de hand ons een weg door het oerwoud banen stuiten we op een kudde geiten op het vage pad. Het lijkt niet verstandig om met de fiets dwars door die kudde te gaan en daarom keren we om en gaan op zoek naar een fietsbaar pad.

Via een nauwelijks herkenbaar karrespoor dwars door de rijstvelden bereiken we de asfaltweg naar het dorpje Muang Saen. Op deze weg ontdekken we een veld met kokospalmen en hier wordt ook de sugar-palm-candy gemaakt. Door het droog koken van het sap van de manlijke kokospalm ontstaat deze erg zoete lekkernij. Bij een verkoopstalletje mogen we een stukje proeven, wel lekker maar erg zoet.

Verder langs de weg naar Muang Saen lessen we onze dorst met een blikje Cola in een klein winkeltje. Een jonge vrouw en haar twee katten zitten en liggen hier de hele dag op klanten te wachten. Dat zullen er niet veel zijn, dus geven we haar een royale fooi.

Het lukt toch weer om een pad te vinden aan de rivierzijde, in plaats van de asfaltweg en komen toevallig bij een fabriekje uit waar de rijst machinaal gepeld wordt. Binnen in de fabriekshal is er enorm veel lawaai. Buiten zien we een enorme berg van rijstvelletjes. Een oude vrouw met een punthoedje probeert uit de berg rijstvelletjes nog bruikbare rijstkorrels te zeven. De afvalberg met gele vliesjes is kolossaal en het restant van de bruikbare rijst in haar emmertje is maar weinig.

Muang Saen blijkt een redelijk groot dorp op de kruising van twee wegen. Hier vinden we een markt en een simpel restaurant onder een golfplaten afdak waar we ieder een flinke schaal met noodle-soep bestellen. Het is veel vocht, dunne sliertjes mie en wat groente, heel bruikbaar als een lichte lunch. Vanuit de schaduw observeren we de inwoners die de markt bezoeken. Waar zou men toch al die brommers en scooter van kunnen betalen? De vier kinderen van de waardin krijgen ook ieder een kom met noodle-soep. We kijken geamuseerd toe hoe ze de slierten naar binnen werken, met de handen, stokjes of zelfs met een vork. Veel mie slierten vallen op de zwarte grond onder de tafel. Dat komt wel weer goed met al die los lopende kippen en katten.

De weg van Muang Saen terug naar Muang Khong is wat saai en zonder schaduw, maar de rijwind op de fiets geeft gelukkig wat verkoeling. Maria vertelt dat ze bij een vorige reis, op eigen gelegenheid even naar Muang Saen wou fietsen. Maar het was zo warm en de lange rechte weg dwars over het eiland leek zo eindeloos, dat ze gestopt is en de fiets omgedraaid heeft.

Weer terug in ons hotel, besluit ik om even alleen wat te gaan eten bij een naburig restaurantje, dat behoort aan een Canadees echtpaar. Er is schaduw en de draaiende ventilatoren op het terras zorgen voor verkoeling. Ik bestel er thee en "spring-rolls" en raak in gesprek met de Canadese dame. Ze verontschuldigt zich dat het zwembad dat er naast ligt nog niet klaar is. Het is inderdaad nu nog een lege betonnen bak. Maar als ik volgend jaar terug kom, dan is het zwembad zeker klaar. Omdat de middag nog lang niet om is, fiets ik alleen nog wat verder rondom het dorp. Omdat ik het eerste deel van de

fietstocht, over het zandpad achter de huisjes langs de rivier, zo leuk vond besluit ik dat stuk nogmaals te doen in de omgekeerde richting. Het valt mij nu op dat de bewoners nu veel drukker zijn en minder de tijd nemen om voorbijgaande toeristen te begroeten. Men is nu vooral met het eten bezig, of vuur aan het stoken om straks op te gaan koken. Zo zie ik ook een veehouder die tegen de avond zijn buffels laat baden in de rivier. Ik zie vissers die in een lekke boot proberen vis te vangen. De ene visser houdt zich bezig met het uitzetten van het visnet, terwijl zijn collega de boot leeg hoost. Toch zie ik die boot steeds dieper in het water gaan liggen. Ik fiets verder en ergens bij een cafetaria aan de rivier besluit ik te pauzeren een kop koffie te bestellen. Maar wat is die koffie hier vreselijk slecht, het lijkt op zwarte smeer-olie.

Donderdag 14 maart – Van Don Khong eiland naar Surin

Na die rustige fietsdag op het eiland is het nu weer tijd voor een lange reisdag. Met de veerpont steken we de Mekong rivier weer over naar het vaste land. Het is nu daglicht en nu zien we pas goed hoe de veerpont gebouwd is. Het zijn een paar drijvende pontons die met kettingen aan elkaar gebonden zijn en het geheel wordt voortbewogen door een duwboot. Alles ziet er oud, roestig, gedeukt en gammel uit. Maar zonder risico's lijkt het wel, er is geen wind, geen golven, dus het is rustige overtocht. Maar allesbehalve stil, door de continue draaiende en dampende motoren van de bus en de vrachtwagens op de pont.

Na enkele kilometers op het vaste land bezoeken we een schooltje, een “primary school”. De twee klaslokalen zijn van hout en van een half-open constructie. Dit bezoek was gepland en daarom heeft Maria van te voren al een voorraad schoolmateriaal aangeschaft. We delen met z'n allen de schriften en pennen uit aan de kinderen die rustig in hun bankjes zitten. Het restant wat er overblijft gaat naar de juf. Deze school heeft geen enkele vorm van lesmateriaal voor de kinderen, er is alleen een schoolbord en wat krijt. Omdat ze bij het vorige bezoek van Maria, drie weken geleden, er om gevraagd hebben, laten we nog twee voetballen achter. We hebben juist deze school bezocht op advies van Kamla, die is vroeger onderwijzer geweest, omdat ze hier echt niets aan materiaal hebben. Zo hebben we vandaag ons deel aan ontwikkelingswerk verricht.

Onderweg komen we weer langs het Sinouk Café in Pakse, hier pauzeren we weer en ik neem dit keer een cappuccino, een stuk appeltaart en een croissant. Vanaf hier is het nog een heel eind rijden voordat we Laos verlaten en bij de grens van Thailand zullen aankomen. Omdat hier de beste gelegenheid is, nemen we hier alvast afscheid van de Laotiaanse chauffeur met een korte toespraak van Maria en met een gevulde enveloppe.

Het is een soepele en snelle grensovergang. In Thailand valt het direct op dat de bus beter en luxer is en ook de weg is van betere kwaliteit. Ook rijdt men in Thailand links, maar daar hebben wij geen last van. De weg naar Surin is van goede kwaliteit, zonder hobbels maar is lang en saai. Hierdoor val ik gemakkelijk in slaap.

De temperatuur tijdens de rit naar Surin loopt op tot 43 graden volgens het display in de bus. Een stop bij een benzinestation met een 7/11 supermarkt houden we kort. Buiten is het erg warm en we vluchten de koele bus met airco in.

Surin – Thailand

Het hotel waar we voor een nacht in zullen slapen is 15 etages hoog en ziet er van buiten en van binnen luxe uit. Het staat wel in een merkwaardig buurt, er zijn massagesalons annex kapsalons, restaurants, kroegen, discotheken en “karaoke”. Bij deze laatste uitgaansgelegenheden hangen buiten veelzeggende foto's van schaars geklede dames.

Direct na aankomst gaan Jack en ik eerst wat drinken bij een bar met een buitenterras. Zoals door de reisbegeleidster aangekondigd, kunnen we olifanten verwachten. We zitten nauwelijks aan het bier, of daar komt de eerste olifant al de straat in sjokken. Een mandje op de rug van de olifant, of is het een zitstoeltje en de begeleider loopt er naast met bamboestaafjes. Dat bamboe is voedsel voor de olifant of een lekkernij en dat kun je dan bij die begeleider kopen om aan de olifant te voeren. Zo gaan de “mahouts” met hun olifant dan alle terrassen met toeristen af om zo wat bij te verdienen. Als ik niets koop, dan kijkt de olifant mij met beide ogen strak en hypnotiserend aan. Nadat de olifant en ik elkaar een minuut lang aangestaard hebben, keert de olifant zich traag om en vervolgt zijn weg. Dan pas zie ik de rode lampjes aan zijn of haar staart. Spoedig volgt de tweede olifant, die heeft ook rode lampjes, maar die zitten op het mandje wat op de rug gebonden is. We sluiten de avond af met een eenvoudige Thaise maaltijd op de hoek aan het eind van de straat.

Als ik alleen terug loop dan zijn de discotheken tot leven gekomen met volop gekleurd licht en dreunende bassen. Jack is doorgelopen om ergens een Thaise massage te ondergaan. In het hotelrestaurant zingt en speelt op de piano de zangeres voor een leeg en verlaten restaurant. Ik zie het gebeuren door de half-open deuren. Ik ga maar niet naar binnen uit vrees dat ik dan moet klappen.

Vrijdag 15 maart – Van Surin naar Siem Reap

Het verblijf- en de reis door Thailand voor een dag was alleen noodzakelijk omdat dit volgens de reisorganisatie een kortere route oplevert. Vandaag steken we weer een grens over om van Thailand in Cambodja te komen. Het belooft weer een lange en saaie rit van Surin naar de grenspost in Poipet, volgens mijn reisboek gaat dit 2½ uur duren. Het wordt een koele start, het is nog maar 25 graden als we vroeg in de morgen vertrekken. Bij de grenspost is de temperatuur al opgelopen tot 31 graden. De grensovergang met al z'n formaliteiten verloopt heel voorspoedig. Waarschijnlijk komt dit doordat Maria wat extra steekpenningen tussen de visumaanvragen geschoven heeft. Aan de Cambodjaanse zijde van de grens worden we opgevangen door de agent van de lokale reisorganisatie, hij stelt zich voor als Sarin. Er volgt weer een busrit van 2½ uur, maar nu met een Cambodjaanse bus. We merken direct het verschil in comfort. De rit naar Siem Reap wordt onderbroken door een eenvoudige lunch. Het zal je niet verbazen dat het weer fried noodles worden, dit keer met "beef".

Met de bus komen we aan in de drukke stad Siem Reap, deze stad is de verblijfplaats voor al die toeristen die de tempels van Angkor Wat komen bezoeken. Dat toerisme is enorm toegenomen, waren er in het jaar 2000 nog zo'n 10 tot 15 hotels in de hele stad, nu anno 2013 zijn er maar liefst 152 hotels. Dat is iets van de weinige informatie die we uit onze nieuwe gids Sarin krijgen. Dit toerisme zorgt ervoor dat het heel druk is in de stad. Op de trottoirs valt nauwelijks te lopen, omdat ze zijn opengebroken of vol geparkeerd met auto's en scooters dwars op stoep. Dan maar op de rijbaan lopen, terwijl de auto's, scooters en gemotoriseerde tuk-tuks links, rechts, voor en achter je razen en krioelen.

In het toeristisch hart bestaat het aanbod weer uit massagesalons, visjes die je voeten schoon knabbelen bij Dr. Fish, restaurants, kroegen, pups, souvenirswinkels en wat anders zie je niet. De leukste buurt is rond Pubstreet, zoals de niet-officiële naam luidt, maar die wel als zodanig met verlichte letters boven de straat aangeduid wordt. We drinken een aperitief bij de Red Piano Bar op de hoek van een kruispunt met Pubstreet. Hier hebben Jack en ik een uitstekend uitzicht. Zo kijken we naar alle voorbijgangers maar ook die mobiele politiepost op deze hoek valt op. De twee agenten zijn voorzien van een tafeltje, een parasol en waterkan, gevuld door de Red Piano Bar. Even later zie ik één van de agenten met een bezem de straat vegen. De politie is hier universeel inzetbaar.

Ik eet die avond bij "Angkor Famous Restaurant" een groente pizza, belegd met aubergine, bloemkool en broccoli. Het is een van de beste pizza's die ik ooit gegeten heb. En dat allemaal in dit eigenlijk onoogelijke restaurantje dat zijn krappe rode tafeltjes in een steegje heeft staan. Tot slot nog een cappuccino bij The Blue Pumpkin en terug naar het hotel want morgen moeten we om half zes op voor de tocht naar Angkor Wat.

Zaterdag 16 maart – Siem Reap / Ankor Wat

Voor vandaag staat het bezoek aan de tempels van Ankor Wat op het programma, voor velen het hoogtepunt van deze reis. Al vroeg, om half zeven, vertrekken we met z'n twaalf in een gehuurd busje voor een bezoek aan enkele van de tempels in het uitgestrekte gebied.

Ta Prohm

Bij deze eerste tempel is het nog heel rustig en dat is prettig want deze vind ik de mooiste van de vele die nog zullen volgen. Het bijzondere van Ta Prohm is dat deze tempel nog door het oerwoud in bezit genomen is. Een bewuste keus van de restaurateurs om de ruïne zoveel mogelijk in de toestand te laten zoals die werd aangetroffen. Op de lange zandweg vanaf de entree naar de eigenlijke tempel maak ik wat vaart, zodat ik een flinke voorsprong krijg op de rest van de groep. In alle rust kan ik de majestueuze oerwoudreuzen bekijken die op en tussen de stenen muren groeien. Er zijn wel een aantal gebouwen gereconstrueerd en men is daar nog steeds mee bezig, maar men kapt geen bomen weg. Er hangen foto's van de originele en de nieuwe situatie van een paar projecten waar men bezig is geweest. Op de ene fotoserie van de originele situatie zie je een hoop brokstukken en stenen, op de nieuwe foto's is het een goed gebouwde galerij geworden. Hoewel ik alles rustig bekijk ben ik veel eerder terug dan de rest van de groep. Voor de entree tref ik zeer simpele terrasjes aan die gedreven worden door de bewoners van een aangrenzend dorpje. Het is heel simpel, ik kies een blikje frisdrank uit een koelbox en neem plaats aan een plastic tafeltje en wacht op de rest.

Banteay Srei

Deze tempel wordt ook wel de "vrouwentempel" genoemd en is vooral bekend om de beelden van de apen die er staan. Het is hier druk en dat wordt veroorzaakt door enkele pas aangekomen busladingen met Chinezen en Japanners, voorop gegaan door een gids met een vlaggetje. Die Aziatische toeristen laten zich in alle standen fotograferen in de poorten en nauwe doorgangen. Dat geeft grote opstoppen in de mensenstroom. Hoewel men er

alles aangedaan heeft om de mensenstroom goed te leiden, zo is er een ingang en een uitgang, dus in feite één-richtingsverkeer. Het hoogtepunt is het middelpunt van de tempel waar een achttal zeer goed geconserveerde beelden van apen staan. Later zal blijken dat het kopieën zijn en dat de originelen in het Nationaal Museum staan. Ik pers mij door de menigte heen, maar omdat ik niet al te groot ben zie ik maar gedeeltelijk iets van de apen. Bij de uitgang van het hart van de Banteay Srei tempel speelt een gamelan orkest bestaande uit invaliden en slachtoffers uit de Khmer oorlog van Pol Pot.

Lunch

Reisbegeleidster Maria heeft voor de lunch voor en goed en schoon restaurant gekozen en bewust wat vroeg, om elf uur. Dan zal het als wij bij de volgende tempel aankomen waarschijnlijk iets rustiger zijn, omdat dan de grote meute aan het lunchen is. Ondertussen is de temperatuur gestegen tot 37 graden.

Angkor Wat

Nog redelijk rustig is het, omdat de tactiek van Maria heeft gewerkt, als we de grote en meest bekende tempel Angkor Wat binnenkomen via de oostelijke achteringang gelegen op de grens van het oerwoud. We kijken nu tegen de achterkant van de tempel aan en dat is zeker door zijn afmetingen al indrukwekkend. Zo meteen zullen we de tempel, die nog zeer goed bewaard is gebleven, doorkruisen en uit gaan komen bij de hoofdingang. Hier achter is het nog uiterst rustig en is er nog geen enkele andere toerist te bekennen. Maria leidt ons als eerste naar de reliëftekeningen met het verhaal van het carnen van de oceaan met de god Vishnu. Het is het scheppingsverhaal uit het hindoeïstische verhaal de Bhagavata – Purana, dat een beschrijving is van de

verschillende incarnaties van Vishnu. Aan het begin van deze episode bevinden de goden en demonen zich aan weerszijden van de berg Mandara. Ze proberen de berg te gebruiken om de oceaan te karnen tot het onsterfelijkheidselixir Amrita, door slang Vasuki rond te draaien die zich om de berg heeft gewonden. Nadat we de afbeelding van dit warrige verhaal uitgebreid bekeken hebben beklimmen we de tweede tranch via een korte trap. De toegang tot de derde tranch was vroeger alleen voorbehouden aan de Koningen. Nu gelden er andere voorschriften, maar dan met betrekking tot de kleding en de maximale verblijfsduur boven van 15 minuten. Men is streng, een mevrouw onder aan de hoge steile trap doet niets anders dan op de kleding letten en vooral vrouwen terugsturen. Men mag geen hoofddekseel dragen en de schouders en knieën moeten bedekt zijn. Boven op de derde tranch is het uitzicht echt de moeite van de klim waard. Je hebt er een mooi zicht op de middelste en ook de hoogste toren van Angkor Wat. Alles hierboven is versierd en bewerkt met gedetailleerde motieven, echt alles tot en met de deurkozijnen. De versieringen zijn soms afbeeldingen uit het dagelijkse leven of soms van wulpse vrouwen. Als ik goed kijk, zie ik ook regelmatig een soort van clownsfiguur terug komen. Het blijkt dat alles hier heel goed door de eeuwen heen geconserveerd is gebleven, beter dan bij de andere tempels. De verklaring daarvoor is heel eenvoudig, dit Angkor Wat is lang nog bewoond en gebruikt geweest in tegenstelling tot de nu verwaarloosd uitziende tempels.

Boven in de derde tranch is het hoogste punt van het bezoek aan deze tempel, daarna gaan we langzaam richting de westelijke zijde, de hoofdingang in feite. Pas als ik de hoofdingang uitkom, zie ik de lange promenade, te midden van vijvers. Dat alles maakt dat een voettocht naar de hoofdingang in de glorie van deze tempel indrukwekkend geweest moet zijn geweest.

Poort Angkor Thom

We bekijken alleen de zuidelijke poort naar de Angkor Thom. De poort ziet er uit als een rijk versierde muur met een hoge doorgang, nu een doorgang voor een asfaltweg. De brugleuningen voor de poort hebben aan beide zijden tientallen dominerende steensculpturen die allen een reuzen gezicht voorstellen. Alle gezichten zijn anders, sommige kijken ernstig, maar de meest gezichten hebben een kolderieke grijns.

Preah Khan

In de Preah Khan tempel zien we heel goed bewaard gebleven reliëf tekeningen met afbeeldingen uit het dagelijkse leven. Maria blijkt zeer goed op de hoogte van de betekenis van al die voorstellingen op de muren en ze geeft een uitgebreide uitleg. Hier neemt bij mij de interesse af en slaat de warmte toe,

het is minstens 37 graden. Ik laat de reliëftekeningen voor wat ze zijn en ga op zoek naar een schaduwplek buiten de tempel. Op een steen zittend, onder een boom, wacht ik zeker een uur lang op de rest van de groep.

Bayon

Omdat de warmte en de felle zon mij teveel dreigt te worden, ga ik niet mee met het bezoek aan de Bayon. Tegenover de ingang van dit complex is een terras met schaduw, daar wacht ik af tot de rest van de groep terug komt. Ik ben niet alleen, er zijn nog drie andere reizigers die de Bayon even laten schieten. Uit de grote rode koelbox haalt het Cambodjaanse meisje onze bestelde verfrissingen van bier en frisdrank. Telkens als er weer iemand verhit uit de tempel komt, gaat de koelbox open en treedt de uitbaatster de potentiële klanten al tegemoet met flessen water, "ice cold water, sir, only one dollar". Deze verkoop tactiek werkt echt heel goed.

Terug in het hotel haal ik eerst de was op, neem een douche en trek droge en schone kleren aan. De kleding van vandaag kun je uitwringen van het zweet. 's Avonds loop ik het centrum van Siem Reap in, richting Pubstreet. Weer eet ik in het overdekte steegje met de rode tafeltjes en de grappige serveerster. Ook vandaag zijn de drankjes weer twee voor de prijs van één, maar wel met twee glazen graag. Ook dat kan in het "Angkor Famous Restaurant".

Zondag 17 maart – Siem Reap

Zondagmorgen word ik om zes uur gewekt door Gamelan muziek uit de straat tegenover het hotel. Naar ik later verneem is het vandaag een feestdag ter herdenking van de overlevenden van de Khmer oorlog. Daarom zit ik toch al voor zeven uur aan het ontbijt. Het ontbijtterraas buiten bij het zwembad van het hotel zit om dit tijdstip al vol met tientallen oudere Aziatische dames en buiten staat er een bus klaar. Blijkbaar houdt dat verband met die feestdag.

Vandaag is bedoeld om op eigen gelegenheid en voor de liefhebbers nog een extra bezoek aan het Angkor Wat tempel complex te brengen, of om andere activiteiten te ondernemen in Siem Reap en omgeving. Zo heb ik besloten om een bezoek te gaan brengen aan de “drijvende dorpen”, daar vind ik binnen de groep geen medestanders in, zodat ik vandaag geheel alleen op pad ga. Door toeristenbureaus worden complete tochten naar het “Tonle Sap Lake” en de “floating villages” aangeboden, inclusief vervoer erheen want het meer ligt zo’n 10km ten zuiden van Siem Reap. Bij het dichtstbijzijnde toeristenbureau, op de hoek van hoofdstraat en zijstraat naar het hotel, lukt het mij om vlak na openingstijd en op zondagmorgen die toer te boeken. Als de dame achter het bureautje vraagt voor hoeveel personen en ik zeg voor mij alleen, dan zegt zij: “oh, dat wordt wel duur”. Voor mij valt die prijs best wel mee. “Ok”, zegt zij, “sit down and wait”. Ze pleegt slechts één telefoontje en ik wacht af. Binnen een kwartier al wordt ik door een tuk-tuk chauffeur opgehaald, nr. 9946, staat er op zijn verplichte hesje. Het is een mooie rit met mij alleen in het bakje getrokken door de brommer. Ondanks zijn helm en het drukke verkeer lukt het toch om een gesprek te voeren met de standaard vragen: “How long are you staying”, “Have you seen Angkor Wat”. De tuk-tuk driver spreekt redelijk Engels. Als we het centrum van de stad uit zijn en naar het zuiden rijden, wordt de rit rustiger en comfortabel. We gaan eerst door de buitenwijken van Siem Reap en daarna door onbewoond gebied. De rit duur een half uur en pas in de buurt van Chong Khneas wordt de weg slecht. Het laatste stuk wordt gerenoveerd en verbeterd, ik denk in verband met toerisme en de stroom bezoekers van het Tonle Sap Lake. Het eindpunt is een zanderige parkeerplaats met tuk-tuks en bussen voor een nieuw betonnen gebouw. Tegen inlevering van mijn voucher krijg ik een bootticket, dit wordt ook geregeld door de tuk-tuk chauffeur. Beneden aan een steile betonnen trap liggen heel veel kleurige boten klaar. De ticket-scheur-man beneden dirigeert mij naar een groene boot, minstens geschikt voor 25 personen. Een zeer jonge schipper en zijn nog jongere hulpje knopen de touwen van de boot los en we varen af. Blijkbaar wordt dit een privé boottrip voor één persoon, dat voelt voor mij wat ongemakkelijk. De schipper brengt de boot in de smalle vaargeul van de rivier richting het meer en geeft dan het stuurwiel even aan zijn hulpje. Een Toyota stuurwiel, want het hele dashboard van de boot bestaat uit gesloopte auto-onderdelen.

Eenmaal op weg, begint de schipper een praatje. Lastig in gebrekkig Engels en boven het gebrul van de scheepsmotor uit. Het is lastig manoeuvreren in de

vaargeul die in het midden van de rivier slechts een meter diep is. De tegemoet komende boten passeren rakelings, vaak op minder dan een halve meter afstand. Onderweg wijst de schipper mij op de "fish-market" op de oever en de vissers die staande in de rivier met hun netten bezig zijn. Ik observeer dit alles vanuit een rotan stoeltje. Na zo'n half uur varen komt de rivier uit op het Tonle Sap Lake. Hier wijst de schipper mij op een drijvend basketbalveld. Inderdaad op een ponton hangen twee basketbal korven en omringd door gaas. Stokken vanuit het water en langs het ponton omhoog verhinderen dat het veld wegdrijft. In de verte zie ik de drijvende dorpen al liggen. Het lijkt op een verzameling woonboten, groot en klein door elkaar die zonder systeem bij elkaar in de buurt drijven. De schipper wijst mij ook nog op een drijvende katholieke kerk. Vlakbij het eigenlijke "floating village" gekomen, leggen we aan bij een soort van drijvende souvenirwinkel, waar je ook iets kunt drinken en fruit kunt eten. Er zijn al meerdere boten aangemeerd en het ponton is vol met voornamelijk Aziatische toeristen. Bij het aanleggen raakt mijn linkervoet bijna bekneeld tussen onze boot en het ponton, nee ik heb nu geen pijn meer. Ik moet eerst kijken naar een bak met levende krokodillen en een bak met catfish in troebel water. Beide liggen in een verdiepte bak in het ponton. Ik loop een rondje in de souvenirafdeling, maar hier heb ik weinig te zoeken. Er is nog een trapje naar het bovendeck en daar is een mooi overzicht over de woonboten van dit "floating village". Behalve de toeristenboten zwermen ook nog de kleine houten roei- en motorbootjes van de bewoners rondom het ponton. Het allerkleinste bootje is een badkuip waar de kinderen zich peddelend en op de hurken zittend in voortbewegen. Het geheel is een kleurrijk maar ook armoedig schouwspel. Terwijl ik dit alles bekijk, maant de schipper mij aan tot vertrek.

In mijn eigen privé boot begint de schipper een moeilijk te volgen verhaal over de aankoop van voedsel of rijst ter ondersteuning van de school. "Is this OK?" Ik zeg maar ja, hoewel ik het niet helemaal begrijp, hoewel ik wel een vermoeden heb op basis van voorkennis. We leggen aan bij een keurige magazijn, ook drijvend op het meer, waar de balen rijst en de kartonnen dozen overheersen. Ik vraag wat de bedoeling is en ik hoor dat ik iets voor de school moet kopen dat ik mij kan veroorloven. De keus loopt uiteen van een baal rijst van 55kg voor 55 dollar, tot een zak snoep van 5 dollar. Ik kies voor een pak schoolschriften voor 10 dollar; ook nog duur.

Snel al is de volgende stop bij de grote blauwe ark van de peuter- en basisschool. Ik word welkom geheten door de Engels sprekende president van een stichting die uit Frankrijk komt, maar eigenlijk begrijp ik het niet goed. Mijn pakket schriften overhandig ik aan de onderwijzeres die een buiging maakt. Op de kast zie ik nog een hele stapel met identieke pakketten met schriften liggen. Ik mag nog een korte blijk werpen op de kinderen die achterin de boot aan het spelen zijn en dan moet ik nog naar een fotocollage aan de wand kijken, de bedoeling is mij onduidelijk. Als we wegvaren word ik nog gewezen op het voorste deel van de ark, daar is de keuken en er wordt gekookt. Op volle vaart gaat de boot richting de rivier om daar dan weer heel

behoedzaam in de ondiepe vaargeul te manoeuvreren. Eenmaal komen we vast te zitten op de bodem met een hele rij boten achter ons die ook niet verder kunnen, want passeren kan niet en mag niet. Met een stok bomend in het water werkt het hulpje de boot los.

Weer op de wal zoek ik in de nieuwbouw terminal mijn tuk-tuk driver weer op. Ik vind hem in het chauffeurscafé verscholen tussen de bomen achter de betonnen nieuwbouw. Onderweg hoort hij mij uit over de plannen voor de avond en morgen. Of ik iets voel voor “lady boem boem, good quality and safe?”. Op verzoek zet hij mij af in Pubstreet, hier neem ik eerst een cappuccino en een “crumble pie strawberry” bij “The Blue Pumpkin”.

Voor de rest van de middag ga ik de koelte opzoeken, daarvoor wandel ik richting het National Museum. Eerst langs mijn oriëntatiepunt, het ziekenhuis, herkenbaar aan de lichtgele muur en het wit-rode kruis. Dan langs de uitloper van de Tonle Sap rivier naar het noorden, waar zelfs een rustig wandelpad is aangelegd richting de rotonde en daar rechtdoor. Al snel zie ik het imposante gebouw van het National Museum met een statige bordestrap. Binnen is het koel en modern ingericht. De her-inrichting heeft vanaf het jaar 2008 plaats gevonden en nu is het een interactief multi-media museum geworden. Met de cirkelvormige rolbaan, in hart van het gebouw, omhoog naar de tweede etage; daar begint de tentoonstelling. Dan wordt je eerst naar de “briefing room” geleid voor een korte videopresentatie over het museum. De tentoonstellingszalen A t/m G zijn nog koeler dan de entree. Ik bekijk globaal de inhoud van de zalen. Iedere zaal heeft een thema, bij voorbeeld zaal A met duizend Boeddha's in alle mogelijke houdingen. Na één ronde over de eerste etage maak ik een koffiestop in het kleine koffiешopje. De middag is nog lang niet om en hierbinnen is het koel, dus ik maak een tweede ronde over beide etages. Het is een keurige verzorgd museum met duidelijke bijschriften, ook in het Engels.

Buiten het museum en weer in de tropische temperaturen, bezoek ik nog kort een aardewerk atelier aan de overkant van de straat. Hier zie je pottenbakkers aan het werk en kun je uiteraard hun producten kopen en zelfs naar huis laten sturen. Met de tuk-tuk – voor lopen vind ik het dit keer te warm – terug naar Pubstreet. Op een paar terrassen onder andere “The Red Piano Bar”, maak ik de tijd vol om niet te vroeg in het hotel te zijn. In het hotel wat opfrissen en dan klaar maken voor het vertrek naar het weeshuis Acodo om kwart over zes.

Weeshuis Acodo

Met z'n zevenen en Maria passen we net in twee tuk-tuk's. De hoofdstraat naar het zuiden volgend langs de rivier, komen we in een kwartiertje aan bij weeshuis Acodo. Maria geeft aan de hand van posters een korte toelichting op het werk van Acodo en hun plannen. Er zijn op dit moment 67 kinderen, allemaal wees of met een andere nare geschiedenis. Behalve een paar vaste medewerkers, draait Acodo ook op de werkzaamheden van vrijwilligers. Op het prikbord hangt een lijst met de namen en foto's van de vrijwilligers en het land

waar ze vandaan komen. De toekomstplannen zijn uitdagend, men wil een eigen 'farm' gaan bouwen om daarmee eigen geld te genereren en minder afhankelijk te hoeven zijn van giften. We nemen plaats voor de muziek- en dansvoorstelling van de weesjes. Drie dansen zullen er komen met daartussen door een videofilm over het werk van Acodo. Het leukste vinden we de 'Apendans', waarbij de allerkleinsten verkleed zijn als aap en een apenmasker dragen. Na afloop is er uiteraard gelegenheid voor donaties, foto's van de kinderen te maken en te praten met de kinderen. De wat oudere kinderen die we spreken, kunnen heel goed Engels en hebben hoogdravende toekomstplannen, zoals bijvoorbeeld: "tourguide, business man en farmer". We worden uitgebreid uitgezwaaid als we in de tuk-tuk's stappen. De tuk-tuk drivers waren ook door Maria uitgenodigd om de voorstelling te bekijken om zo het weeshuis en het goede doel meer bekendheid te geven.

Samen met enkele medereizigers ga ik eten in het centrum en wel in een zijstraatje van Pubstreet bij de Mexicaan "La Viva!", de anderen gaan naar het hotel terug. Na het eten wandelen we onder leiding van Maria – zij kent de weg hier goed – via een alternatieve route met minder last van het verkeer door donkere achteraf straten naar het hotel terug.

Maandag 18 maart – Van Siem Reap naar Phnom Phen

Deze reisdag wordt niet zo lang, naar verwachting zullen we vandaag maar acht uur onderweg zijn. De eerste stop is in Kompong Chnang, hier drinken we koffie bij het enige bruikbare hotel/restaurant in de omtrek met zindelijke toiletten. Een stop bij een markt in Skone is interessanter, hier verkoopt men in de kramen exotische vruchten en gebakken insecten. De specialiteit is de vogelspin die je kunt eten. Als demonstratie komt Maria het marktcafetaria binnen met een levende vogelspin op haar hand.

Bij aankomst in Phnom Phen ga ik al snel via de Franse wijk aan de “River Side” naar Wat Lanka in de buurt van het Independency Monument. Volgens mijn boek zijn er in deze tempel om zes uur 's avonds openbare meditatielessen onder leiding van Engels sprekende monniken. Als ik er aankom, dan lijkt er nog niets te gebeuren. Onder een afdakje zitten een paar jonge monniken. Ik vraag naar “meditation course” en ze wijzen naar boven: “up-stairs”. Als ik de trappen naar de tweede etage van het Wat beklim, dan zie ik dat alle deuren van de sim openstaan en dat er zo'n twintig kussens en kleedjes klaar liggen. Dan ben ik toch op de juiste plaats. Buiten op het bordes spreek ik een paar mensen die hier vaker komen. Tegen zes uur trek ik de schoenen uit en zoek alvast een plekje voorin uit en installeer mij op het kussen. De sim loopt al redelijk vol, weinig toeristen, merendeels Aziatisch uitziende, of Cambodjaanse bezoekers. Sommige knielen en bidden al ten overstaan van het Boeddha beeld voor in de sim. Bij de ingang verschijnt een al wat oudere monnik met een donker rode pij. Hij roept zacht de sim in dat nieuwelingen zich bij hem moeten melden. Op blote voeten ga ik weer naar buiten. Samen met nog een dame krijg ik van de monnik een handzaam boekje. “Read it now”, zegt hij. Het is een instructie voor de basisbeginselen van de meditatie. Terug op mijn kussen lees ik de eerste bladzijden en de rest globaal. Daarvan herken ik heel veel uit mijn eigen yoga-lessen. De instructie-monnik neemt nadat hij de nieuwelingen welkom geheten heeft, ook plaats op het enige overgebleven kussen voorin. Als ik tijdens de meditatie toch even de ogen open, dan zit hij onbeweeglijk. In het begin probeer ik met gekruiste benen in de lotus-zit, het geleerde in de praktijk te brengen. Na een half uur krijg ik kramp in m'n benen en ik ga over tot de zit op mijn knieën, dat gaat beter. Door de vele open deuren van de sim waait een verfrissende bries, maar klinken ook de geluiden van de stad: verkeer, blaffende honden en piepende remmen. Soms leidt dit af, maar toch lukt het om zo'n uur lang aan bijna niets te denken. Na precies een uur kondigt een bel het einde van de meditatie aan. Het voelt aan als ontwaken. Zonder dat er verder gesproken wordt, ruimt iedereen zijn kussen en kleedje op. Ik leg het kleedje op

de stapel links van de deur en het ronde kussentje op de stapel rechts van de deur. Dan aan het eind van de meditatie sessie tref ik dan toch ook Maria, ze was wat later binnengekomen en zat precies in de rij achter mij, maar achterin, dus ik kon haar niet zien.

Onder het terug wandelen richting de rivier wisselen we de ervaringen van de meditatie uit. Het oversteken op de weg met vele rijbanen blijf ik lastig vinden. Maria leidt mij er met veel moed doorheen. We gaan samen eten bij een restaurant vlakbij het Koninklijk Paleis. Daar heb ik de gelegenheid om mijn ervaring met de tocht naar de "floating villages" uit te wisselen. Beiden zijn we van mening dat de hele onderneming daar geldklopperij is. Ik heb voor de privé-boot \$20 betaalt, dus bij een volgeladen boot vangt men daar veelvouden van die \$20. Verder verwacht ik ook dat de stapel schriften die ik gekocht heb, ongebruikt weer naar het magazijn terug gaan om nogmaals voor \$10 verkocht te gaan worden. Dan moet het geld toch binnenstromen bij die Koreaanse zakenman die de gehele onderneming laatst opgekocht heeft. We sluiten de avond af met koffie en bier op het terras aan de rivier vlak bij ons hotel.

Dinsdag 19 maart – Phnom Phen

Het is weer warm vandaag, zeker 35 graden, op de dag dat we met een gehuurd busje langs een aantal bezienswaardigheden gaan, uitgezocht en aanbevolen door Maria.

Genocide museum Toul Seng

Geen leuke, maar wel een indrukwekkende plek is het. Het is de beruchte gevangenis van de Rode Khmer, die S-21 werd genoemd. Oorspronkelijk een middelbare school maar van 1975 tot 1979 gevorderd door de Rode Khmer. Meer dan 13000 mensen vonden hier de dood. S-21 was een verhoorcentrum bedoeld voor de geschoolden en elite. Nu is het in gebruik als museum ter nagedachtenis. Opmerkelijk zijn de bordjes met de regels voor de bezoeker, waarop verzocht wordt zich ingetogen te gedragen en niet hard op te lachen. Het terrein is omgeven door een hoge muur en prikkeldraad, maar in de vredige hof ruikt het naar bloesem, zodat het moeilijk is om je voor te stellen dat dit ooit een detentie-, verhoor- en martelcentrum was. Op de begane grond zien we duizenden zwart-wit foto's van de slachtoffers tentoongesteld. In de voormalige schoollokalen zien we de ruw gemetselde cellen voor de gevangenen, soms zo klein dat men er niet in kon liggen. In het laatste klaslokaal hangt nog steeds een schoolbord met geschreven teksten in wit krijt van de allerlaatste les.

Choeung EK

Op 12km ten zuidwesten van Phnom Penh, ligt de beruchte plek Choeung EK, waar gevangen naar toe werden gebracht om te worden geëxecuteerd. Zoals de film "The killing fields" laat zien was dit de plek van massamoord, waar de genocidale Rode Khmer zich ontdoed van zijn vijanden: mannen, vrouwen en kinderen die zogenaamd landverraad hadden gepleegd. Het Choeung EK monument staat in de velden van een boomgaard. Het bevat de resten van 8985 lichamen die hier in 1980 werden opgegraven, toen 86 massagraven werden blootgelegd.

Psar Toul Tom Pong

Als derde op onze tour door Phnom Phen bezoeken we de "Russische Markt", bij de bewoners beter bekend onder de naam Psar Toul Tom Pong. "Tot medio jaren negentig was deze markt de enige plaats in Cambodja waar men luxe goederen kon kopen. De markt wordt de Russische markt genoemd, omdat de goederen vroeger uit Rusland kwamen, een van de weinige landen die Cambodja tijdens de Vietnamese bezetting hulp verleenden. Maar voor we de markt op worden gestuurd gaan we eerst koffie drinken in een cafeetje een blokje verder. Ik heb niet zoveel zin om weer over een markt te slenteren, dus daarom blijf ik als enige nog even zitten terwijl de rest de koopwaar van de markt gaat onderzoeken. Pas krap voor de afgesproken vertrektijd ga ik toch nog heel kort de markt even over. Het alternatief zou zijn buiten wachten in de volle zon. Binnen in de met golfplaten overdekte markthallen is het niet koel, maar er is wel schaduw. Het aanbod is divers, maar

is het beste te omschrijven als het Amsterdamse Waterlooplein in de vroegere hoogtij dagen.

Aan het einde van de korte stadsexcursie worden we op verzoek afgezet bij het Koninklijk Paleis. Eerst nog even wat eten en vooral drinken bij het restaurantje van gisterenavond, want het paleis gaat pas om twee uur open.

De toegangsprijs van \$6.50 vind ik wat veel, zeker als blijkt dat je van het paleis zelf niet veel mag zien. Je mag de troonzaal niet in, alleen kijken door de ramen en de geopende deuren is toegestaan. Zelfs foto's nemen door het raam van de zeer rijk versierde troonzaal is verboden. Speciaal daarvoor staat er in de troonzaal een mannetje om daar op te letten. Hij zit op een stoeltje met naast hem een enorme staande ventilator. Dan maar naar het bijgebouwtje waar Koninklijke kleding en attributen tentoongesteld staan. De rest van de gebouwen is- en blijft gesloten. De tuinen zien er vanaf een afstand mooi uit, maar zijn ook verboden terrein. De zilveren pagoda die naast het paleis staat biedt ook al niet veel nieuws meer, als je al veel tempels gezien hebt.

Met de tuk-tuk ga ik naar Sorya Shopping Centre, of ook wel "The Mall" genoemd. Het moderne gebouw met vijf etages, koepeldak en roltrappen moet je een keer gezien hebben. Het verhaal gaat dat vlak na de opening de Inwoners van Phnom Penh zich de ogen uitkeken bij al die roltrappen, dat hadden ze in Cambodja nog nooit gezien. Zodra ik uit mijn tuk-tuk stap en nauwelijks enkele meters gelopen heb naar de ingang van het warehouse, word ik alweer aangeklampt door een andere tuk-tuk driver. Ik vraag of ik eerst nog even de Shopping Mall in mag. Hij glimlacht, dus hij ziet de redelijkheid van mijn verzoek in. Het assortiment is zo ongeveer wat je in ieder Westers warehouse zou kunnen aantreffen, alleen wat minder uitgebreid. De skatebaan op de bovenste etage vind ik heel apart en het uitzicht over de stad is vanaf die plek de moeite waard. Verder kan het warehouse mij niet boeien. Met een tuk-tuk keer ik weer terug richting het hotel. Met een cappuccino zit ik de tijd tot de avond uit op het inmiddels vertrouwde terras op de hoek bij de boulevard.

Omdat deze avond onze laatste gezamenlijke avond is, heeft Maria een afscheidsdiner voorgesteld bij restaurant "frizz" (geen hoofdletter 'f') in Street 240. We lopen er in 20 minuten heen. Ze hebben daar bij frizz uitstekend traditioneel Cambodjaans voedsel, vooral hun gerecht Amok is heel goed en daardoor ook beroemd. Hun échte Cambodjaanse Fish Amok is een van de beste in Phnom Penh. Het restaurant vinden we gemakkelijk achter het Koninklijk Paleis in Phnom Penh, in Straat 240, een bomenrijke straat met meer restaurants, boetieks, souvenirshops en delicatessenzaken. Het 'frizz' restaurant werd gestart door een Nederlandse journalist, die in Cambodja werkte als freelance correspondent. Hij besloot zich te specialiseren in de originele en traditionele Cambodjaanse keuken.

Fish Amok

Drie afvalligen nemen na afloop van het voortreffelijke diner een tuk-tuk terug naar het hotel. Met de resterende negen, inclusief Maria, nemen we een “afzakker” bij ons stamcafé op de hoek van street 118 en de “River side” (of te wel de Mekong rivier). De rotan stoelen met zachte kussens stellen we zo op dat een goed uitzicht hebben op het straatleven. Zo zien we een straatartiest die danst als Michael Jackson, een jong mager ventje met een geel-zwart T-shirt. Vanaf de tweede etage van het café komen de fooien voor die artiest en ook merkwaardig: ook fooien van een witte Porsche die voorbij rijdt.

Woensdag – 20 maart – Phnom Phen – wachten voor vertrek

Vandaag is de dag van vertrek uit Phnom Phen en dan verder het vervoer naar de luchthaven voor de vlucht naar Amsterdam via Singapour. Maar dat is pas laat in de middag en tot die tijd moet ik mij in Phnom Phen nog zien te vermaken. Dus wat hebben we nog niet gezien, wat kan er nog snel even bekeken worden, welke souvenirs moet ik nog kopen, hoeveel dollars heb ik nog, dat zijn de belangrijkste problemen van vandaag. Verder heel veel tijd op terrassen zitten, hier een koffie, daar wat eten en dan even bij de rivier nog wat drinken.

Na het ontbijt is het nog vroeg, of eigenlijk nog te vroeg. Ik loop eerst naar de "Fair Trade Shop Friends", maar die blijkt nog dicht te zijn. Dan eerst maar een koffie ergens aan de "River Side", totdat het later is. Nogmaals proberen bij "Friends", om negen uur, nog steeds dicht. Dan loop ik twee straten verder naar een paar winkels met schilderijen die ik gisteravond gezien heb. De keus is hier snel gemaakt, ik koop een geschilderd landschap voor \$20. De bejaarde verkoopster haalt het los van het houten frame en rolt het zorgvuldig in een verpakking met veel papier en plastic.

Op de lijst "to do", staat nog een bezoek aan Wat Phnom Phen, het tempeltje waar de naam van de stad ontstaan is. Het is een leuk parkje en een aardig tempeltje op een heuvel midden in de stad. Maar ik weiger om nu weer een tempel van binnen te gaan bekijken; tempel-moe heet dat.

Regelmatig wordt ik aangesproken door een tuk-tuk chauffeur: "tuk-tuk sir?". Als ik dan beleefd nee zeg, antwoorden ze heel gevat "why not?".

Om wat tijd te doden, het is nog vroeg, pauzeer ik bij een restaurantje aan de "River Side" met het opschrift: "All cuisines & Exchange". Rustig zit ik op het terras, dan komt er een monnik aangelopen, in oranje gewaad en met een bedelnap. De monnik stopt voor de deur van het restaurant en staart zwijgend naar binnen. De man achter het exchange bureau pakt wat biljetten uit de lade en stopt ze in de schoudertas van de monnik. Tot mijn verbazing heft de monnik nu een gebedszang aan en de man van de "exchange" gaat op de knieën. Als het gezang klaar is, keert de monnik zich statig om en schrijdt naar het volgend etablissement.

Vanaf een volgend terras, het is nog lang geen vertrektijd, zie ik regelmatig boekverkopers. Het zijn altijd invaliden, met ontbrekende ledematen, zich voortbewegend in een karretje. Of het zijn te jonge kinderen, die op dit tijdstip op school zouden moeten zitten. Hun waren hebben ze in een mandje aan het invalide-wagentje, of ze dragen een mand met boeken aan hun nek. Bij de zoveelste boekverkoper die voorbij komt koop ik uiteindelijk het boek: "Off the rails in Phnom Phen". Wisselgeld heeft hij niet, in plaats daarvan krijg ik een mapje prentbriefkaarten.

Het verkeer in Phnom Phen blijft druk en chaotisch. De stoepen staan vol met geparkeerde brommers, auto's, marktkramen en bomen. Je moet gewoon wel op de rijbaan lopen. Op een kruispunt gaat het verkeer voor- en achter je langs. Bij het oversteken gewoon dwars er doorheen gaan, de brommers wijken echt wel voor je uit, zo leert de ervaring van twee dagen in Phnom Phen.

Ik loop verder, ga geld terugwisselen, bezoek een internetcafé (187 e-mails thuis) en eet een sandwich aan de River Side. Nog zo'n twee en half uur te gaan voor vertrek....

Ruim voor het afgesproken tijdstip van drie uur staat iedereen klaar op het overdekte terrasje voor het hotel, fris gedoucht en nog in de koelte van de airco en de ventilatoren. We nemen roerend afscheid van Maria en misschien zien we elkaar nog eens terug.

Na twintig minuten zijn we zonder verkeersdruk al op de luchthaven. Geduldig wachten we voor de incheckbalies nummer 1 en 2 totdat we om vier uur kunnen inchecken. Ondertussen observeren we hoe een luchthavenwerknemer nauwgezet de hekjes met linten voor de incheckbalies 1 en 2 verwijdt en in een andere opstelling weer neerzet; andere luchtvaartmaatschappij, dus andere regels.

Na bijna twee uur vliegen komen we aan op de luchthaven van Singapur voor de overstap. Eerst wordt gate A3 aangegeven voor de vlucht naar Amsterdam en later wordt dat veranderd in A21. Toch vertrekken we met een uur vertraging omdat de Boeing 747 te laat vanuit de "docking bay" naar de gate A21 werd gebracht, dat horen we van de hulpvaardige KLM stewardessen.

Na ruim drie weken zijn we weer thuis.

Reisgenoten:

- Olga Paans - Schoone
- Martin Paans
- Ina Bronwasser – van der Haven
- Teus Bronwasser
- Kim Mutsaers
- J.A. Poterson
- Ruud Windhorst
- Margriet Windhorst – van der Loo
-
- Rene Bootsma
-
- Jack Mertens

Reisbegeleidster:

- Maria van den Heuvel
-

Foto's in deze memoires gemaakt door Ina en Teus Bronwasser